

Міністерство освіти і науки України
Приватний вищий навчальний заклад
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»

Кафедра історії, теорії держави і права та філософії

**КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
НА ЗДОБУТТЯ СТУПЕНЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ МАГІСТР**

**ВИХОВНА РОБОТА В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ ВЧИТЕЛЯ
ГРОМАДЯНСЬКОЇ ТА ІСТОРИЧНОЇ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ
У ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ**

Виконав:

студент факультету географії, історії та
туризму
спеціальності 014.03 Середня освіта (Історія)
Ціпан Іван Іванович

Науковий керівник:

к.і.н., доцент
Лопецька Наталія Миколаївна

Рецензент:

вчитель історії
Обласного наукового ліцею
в м. Рівне Рівненської обласної ради,
кандидат педагогічних наук, доцент,
Заслужений вчитель України
Мисан Віктор Олександрович

Рівне-2024

УДК 37.017.4:930

Ціпан І. І.

**ВИХОВНА РОБОТА В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ ВЧИТЕЛЯ
ГРОМАДЯНСЬКОЇ ТА ІСТОРИЧНОЇ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ У ЗАКЛАДАХ
ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ**

У кваліфікаційній роботі досліджено виховну діяльність в освітньому закладі, а саме вчителя громадянської та історичної освітньої галузі, яка породжує нову культурну реальність, провідними рисами якої є переоцінка системи цінностей, створення нових відносин між основними учасниками освітнього процесу. Заклади освіти мають стати центрами духовного збагачення учнів, готувати їх до життя в умовах ринку, сприяти соціалізації особистості для оволодіння молоддю сучасними технологіями життєдіяльності, поважати чужу історію та культуру.

Ключові слова: виховна діяльність, система цінностей, національна самосвідомість, патріотизм, нові пріоритетні напрями, особистісно-діяльнісний підхід, методична робота, педагогічні кадри, творча діяльність, самовдосконалення, самореалізація.

Tsypan I. I.

**EDUCATIONAL WORK IN THE EDUCATIONAL PROCESS OF TEACHERS
OF CIVIC AND HISTORICAL EDUCATION IN GENERAL SECONDARY
EDUCATION INSTITUTIONS**

In the qualification work, the educational activity in an educational institution, namely, the teacher of civic and historical field, which gives rise to a new cultural reality, the leading features of which are the revaluation of the value system, the creation of new relations between the main participants of the educational process, is investigated. Educational institutions should become centers of spiritual enrichment of students, prepare them for life in market conditions, contribute to the socialization of the individual in order for young people to master modern life technologies, respect other people's history and culture.

Key words: educational activity, value system, national self-awareness, patriotism, new priority areas, personal and activity approach, methodical work, pedagogical personnel, creative activity, self-improvement, self-realization.

ВСТУП	2
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ОРГАНІЗАЦІЇ ВИХОВНОЇ РОБОТИ В ЗАКЛАДІ ОСВІТИ ЗАСОБАМИ ІСТОРИЧНИХ ЗНАНЬ	9
1.1. Характеристика понять та термінологій дослідження	9
1.2. Вивчення виховної роботи та професійної діяльності в різних освітньо-виховних системах закладу освіти.....	14
РОЗДІЛ 2. МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ВИХОВНОЇ РОБОТИ ВЧИТЕЛЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ ТА ІСТОРИЧНОЇ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ В УМОВАХ ФУНКЦІОНУВАННЯ РІЗНИХ ОСВІТНЬО-ВИХОВНИХ СИСТЕМ ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ	24
2.1. Змістова структура здійснення виховної діяльності в умовах варіативності освітньо-виховних систем.....	24
2.2. Основи виховної діяльності в роботі соціального педагога та використання інформаційно-комунікативних технологій на уроках історії.....	31
2.3. Позаурочна виховна робота, як форма становлення громадянина-патріота, готового самовіддано розбудувувати та забезпечувати національну безпеку.....	38
РОЗДІЛ 3. СИСТЕМА ВИХОВНОЇ РОБОТИ УЧИТЕЛЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ ТА ІСТОРИЧНОЇ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ В ЗАКЛАДІ ОСВІТИ	42
3.1. Організація методичної роботи з класними керівниками.....	42
3.2. Співпраця з органами самоврядування освітнього закладу.....	45
3.3. Розвитково-корекційна робота з батьками. (Клуб «Разом», «Єдність»).....	49
3.4. Організація правової освіти та виховання.....	52
ВИСНОВКИ	58
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ	63
ДОДАТКИ	68

ВСТУП

Актуальність дослідження. Виховна діяльність в освітніх закладах породжує нову культурну реальність, провідними рисами якої є переоцінка системи цінностей, створення нових відносин між основними учасниками освітнього процесу. У сучасних соціально-економічних умовах заклади освіти мають стати центрами духовного збагачення учнів, готувати їх до життя в умовах ринку, сприяти соціалізації особистості для оволодіння молоддю сучасними технологіями життєдіяльності.

Під час реформування системи освіти й виховання нагальною є проблема усвідомлення мети та завдань, які постають перед закладами загальної середньої освіти, що засвідчує необхідність переходу до нового ідеалу й, відповідно, мети – розвитку здібностей людини, формування її моральності, здатності до саморегуляції й самоосвіти. Постійне оновлення знань, ускладнення способів засвоєння інформації вимагає формування інноваційного мислення, творчої діяльності сучасної людини. На даному етапі заклад освіти розглядається як освітня система, яка спрямована на формування у підростаючого покоління сучасних знань, умінь, навичок, розвиток здібностей. Такий підхід призводить до розвитку її важливих завдань – формування зрілої, вихованої й освіченої особистості, здатної не тільки адаптуватися до змін інформаційного простору, але й володіти належним рівнем моральної культури, бути духовно багатою і морально стійкою, спроможною протидіяти негативним суспільним впливам, робити правильний моральний життєвий вибір. Ця вимога часу висуває перед педагогами завдання рівноцінно реалізовувати як освітню, так і виховну, а також розвивальну функції навчання і виховання. Особливість педагогічного процесу зумовлює необхідність функціонування єдиної взаємопов'язаної освітньо-виховної системи, яка характеризує власне педагогічний аспект функціонування навчального закладу відповідного рівня і профілю.

Одним із кроків реформування системи середньої освіти і виховання стала розробка концепції «Школа майбутнього». Її реалізація знайшла

відображення у варіативності освітньо-виховних систем функціонуючих загальноосвітніх навчальних закладів або у створенні різних типів державних та приватних закладів освіти: гімназій, ліцеїв, коледжів, профільних шкіл, навчально-освітніх центрів тощо. Заклад освіти - це простір життя дитини; тут вона не готується до життя, а повноцінно живе, і тому вся діяльність навчального закладу відбувається так, щоб сприяти становленню особистості як творця і проектувальника власного життя. На сучасному етапі становлення і розвитку держави перед закладом освіти постає складне і відповідальне завдання – формування людини нового типу, інтелектуальної, творчої, ініціативної й активної, самостійної, гармонійно розвиненої, свідомої особистості з громадянською позицією, почуттям національної гідності, готової до конкретного вибору свого місця у житті.

Завдання сучасного закладу освіти не просто дати здобувачу багаж знань, умінь і навичок, а й зробити його компетентному, тобто здатним самостійно здобувати і використовувати знання в різних життєвих ситуаціях; готовим брати на себе відповідальність; бути активним у суспільному житті; таким, що поважає чужу історію та культуру. «Виховання - це процес залучення особистості до засвоєння вироблених людством цінностей, створення сприятливих умов для реалізації нею свого природного потенціалу та творчого ставлення до життя, спрямований на утвердження суспільно значущих норм і правил поведінки особистості. Система виховних, освітньо-виховних систем та норм освітнього закладу розробляється самими учасниками освітнього процесу та науковцями дуже активно. Передумовою цього процесу є соціально-політичні трансформації, потреби освітньо-виховної практики і реалії самого життя. Зросла чисельність досліджень, присвячених проблемі формування виховної роботи в освітньому процесі саме вчителя громадянської та історичної освітньої галузі. Аналіз практичного досвіду вирішення проблеми розкриває зміст системного підходу до організації виховної роботи вчителя історичної та правової галузі на основі використання інноваційних технологій, висвітлює шляхи

здійснення виховання здобувачів освіти, згідно вікових особливостей та розвитку національної свідомості та патріотичного духу» [37, с. 10].

Оновлення змісту освіти, впровадження нових пріоритетних напрямів, основних шляхів реформування, нових підходів, виховних систем, форм і методів організації навчально-виховного процесу на засадах гуманізму, демократизму, дитиноцентризму, зосередженість на вікових та індивідуальних особливостях, пошуку шляхів і засобів їх реалізації, - важлива ланка в реформуванні «освіти України і передбачає приведення його у відповідність з сучасними потребами особи і суспільства» («Державна національна програми «Освіта. Україна ХХІ століття»»).

У сучасній соціокультурній ситуації, яка склалася в Україні, головною домінантою системи національного виховання є формування соціальної ментальності як її стрижня, який передає самовідчуття, самобачення дитиною свого місця в соціумі і яка включає національно-громадську, національно-етнічну, сімейно-родинну, філософсько-теологічну складові. Процес виховання має бути підпорядкований набуттю дитиною вмінь ототожнювати себе з державою як активний її громадянин, з власним родоводом, як гідний член сім'ї, а також формуванню відчуття відповідальності за власні вчинки.

Значущість проблеми виховання на сучасному етапі – це виховання патріотизму, національної свідомості в українському суспільстві, яка пов'язана з цілою низкою інших проблем, причинами яких, частіше за все, є незадоволення розвитком політичних, економічних, соціальних сфер в нашій країні. На цьому ґрунті розвивається індиферентне ставлення до своєї країни, асоціювання її не зі спадщиною предків, як невід'ємним культурним осередком, а просто – з державним утворенням. Але суспільству необхідно розуміння, що означені аспекти соціально-політичного розвитку мінливі, а глибока шана багатовікових традицій народу, рідної землі здавна була ознакою найкращих людських рис. Національна свідомість стає одним із найважливіших показників не лише освіченості, а й вихованості, високої

культури, цілісності особистості. Перед закладом освіти постає завдання виховання конкурентоспроможної особистості творчого типу мислення.

Отже, актуальність проблеми, її соціальна значущість, необхідність вирішення виявлених суперечностей зумовили вибір теми кваліфікаційної роботи: «Виховна робота в освітньому процесі вчителя громадянської та історичної освітньої галузі у закладах загальної середньої освіти».

Мета дослідження полягає в науковому обґрунтуванні теоретико-методичних основ та експериментальній перевірці ефективності впровадження та розробки моделей виховних систем закладу, класу, випускника – патріота, інноватора та виробленню механізму їх реалізації в умовах особистісно-діяльнісного підходу, а саме в діяльності вчителя історії та правознавства.

Відповідно до поставленої мети визначено такі **завдання дослідження**:

1. Здійснити аналіз досліджуваної проблеми на різних етапах суспільного розвитку та понятійно-термінологічний апарат дослідження.
2. Розкрити сутність і зміст наукових в до вивчення виховної роботи та професійної діяльності в різних освітньо-виховних системах закладів освіти.
3. Розробити методику роботи вчителя громадянської та історичної освітньої галузі в умовах функціонування різних освітньо-виховних систем закладу освіти.
4. Експериментально перевірити ефективність рівня виховної роботи на уроках громадянської та історичної освітньої галузі, як сформованості у здобувачів освіти правосвідомості та громадянської активності.

Об'єкт дослідження: розвиток виховної роботи учителя громадянської та історичної освітньої галузі.

Предмет дослідження: наукові підходи до вивчення виховної роботи та професійної діяльності учителя громадянської та історичної освітньої галузі.

Інформаційна база дослідження. Інформаційною базою служили література, джерела та інтернет-ресурси (в тому числі офіційні сайти), у яких розкрито тематику щодо виховної роботи в освітньому процесі вчителя громадянської та історичної освітньої галузі у закладах загальної середньої освіти. Дана проблематика постає об'єктом досліджень ряду науковців, зокрема: К. Баханова, В. Власова, О. Пометун, Л. Долинської та інших. Водночас, узагальнено власний досвід реалізації виховної роботи в освітньому процесі вчителя громадянської та історичної освітньої галузі в Городищенському ліцеї Березнівської міської ради Рівненського району Рівненської області.

Наукова новизна і теоретична значущість дослідження досвіду полягає у розробці моделей виховних систем закладу, класу, випускника – патріота, інноватора та виробленню механізму їх реалізації в умовах особистісно-діяльнісного підходу. В закладі освіти діє якісно нова структура органів учнівського самоврядування, що дає змогу оптимізувати процес управління закладом та виховною системою. Створена й успішно реалізується виховна система, що являє собою сукупність взаємопов'язаних компонентів (концептуального, управлінського, виховного, методичного, соціального), спрямована на розвиток і саморозвиток особистості засобами навчання та виховання згідно основних орієнтирів. Цьому сприяє ефективне використання інноваційних педагогічних технологій (інформаційно-комунікативних, проектних, ігрових, КТС, особистісно-орієнтованого виховання, нетрадиційних форм і методів. Проводяться різні форми роботи, які об'єднують здобувачів освіти за інтересами, дають змогу проявити творчість, ініціативу, самостійність (клуби, дитячо-юнацькі організації, проекти, конкурси тощо).

В управлінні педагогічним процесом значну роль відіграє методична рада, яка координує методичну роботу з педагогічними кадрами, спрямовує пошуково-дослідницьку, творчу діяльність педагога й здобувача освіти, їх самовдосконалення й самореалізацію.

Методи дослідження. В кваліфікаційній роботі було використано загальнонаукові та конкретнонаукові методів. А саме, застосовано методи аналізу, синтезу, узагальнення та систематизації, інформаційний підхід.

Практичне значення дослідження полягає в розробці й упровадженні процесу виховання, як найважливішої функції освітнього закладу і самостійної сфери педагогічної діяльності, нерозривно пов'язаною з освітнім процесом, але такою, що має свої специфічні завдання, функції, теоретичні основи й методику. Окремі матеріали кваліфікаційної роботи можуть слугувати для використання у освітньому та навчальному процесі на уроках історії та правознавства у закладах загальної середньої освіти.

База дослідження. Дослідження проводилося на базі Городищенського ліцею Березнівської міської ради Рівненського району Рівненської області.

Апробація та публікація результатів дослідження. Окремі положення роботи були апробовані на Міжнародній науково-практичній конференції «Інноваційні дослідження та перспективи розвитку науки і техніки у XXI столітті», присвяченій 30-річчю Приватного вищого навчального закладу «Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука», Всеукраїнській науково-практичній конференції «Актуальні питання історії України і всесвітньої історії та методик їх викладання», а саме:

Ціпан І.І. Використання інформаційно-комунікаційних технологій на уроках історії // Інноваційні дослідження та перспективи розвитку науки і техніки у XXI столітті: збірник тез доповідей учасників Міжнародної науково-практичної конференції до 30-річчя Приватного вищого навчального закладу «Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука» (м. Рівне, 19 жовтня 2023 року) у 4 ч. Рівне: О. Зень, 2023. С.132-135;

Ціпан І.І. Національно-патріотичне виховання в освітньому процесі вчителя історії та правознавства // Інноваційні дослідження та перспективи розвитку науки і техніки у XXI столітті: збірник тез доповідей учасників

Міжнародної науково-практичної конференції до 30-річчя Приватного вищого навчального закладу «Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука» (м. Рівне, 19 жовтня 2023 року) у 4 ч. Рівне: О. Зень, 2023. С.135-137;

Ціпан І.І. Корекційно-компенсаторні можливості казко-терапії на уроках історії в організації освітнього процесу для дітей з особливими освітніми потребами // Актуальні питання історії України, всесвітньої історії та методик їх викладання: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Рівне, 19 травня 2023 року) / Приватний вищий навчальний заклад «Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука». Рівне, 2023. С. 183-187.

Структура роботи. Відповідно до мети та завдань дослідження кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та літератури, додатків.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ОРГАНІЗАЦІЇ ВИХОВНОЇ РОБОТИ В ЗАКЛАДІ ОВІТИ ЗАСОБАМИ ІСТОРИЧНИХ ЗНАНЬ

1.1. Характеристика понять та термінологій дослідження

Кожне явище, педагогічний процес, які визначають як педагогічне поняття, потребує попереднього наукового осмислення та ґрунтовного аналізу. Потрібно визначити суть явища, факту, процесу, що відображає поняття. Розібрати значення слова, оскільки його тлумачення може зазнавати змін відповідно до історичного розвитку та опиратися на наукові дослідження.

Основними методологічними принципами вивчення предметів, явищ, процесів є виявлення загального, специфічного й одиничного. З огляду на предмет нашого дослідження ми розглядатимемо поняття «освітньо-виховної системи» та «виховної діяльності» як загальне, що характеризує всі освітньо-виховні системи, специфічне й одиничне – властиве конкретній освітньо-виховній системі навчального закладу. Загальнонаукове розуміння поняття «системи» розглядається як поєднання, устрій, утворення, сукупність якісно визначених елементів, між якими існує закономірний зв'язок чи взаємодія. «Виховна система – це певний об'єкт вивчення, якому притаманні цілісність або який розглядається як єдине ціле в освітньому процесі».

«Перед сучасним закладом освіти постає складне і відповідальне завдання – формування людини нового типу, інтелектуальної, творчої, ініціативної й активної, самостійної, гармонійно розвиненої, свідомої особистості з громадянською позицією, почуттям національної гідності, готової до конкретного вибору свого місця у житті» [2, с. 5-7].

Завдання освітнього закладу не просто дати здобувачу освіти багаж знань, умінь і навичок, а й зробити його компетентному, тобто здатним самостійно здобувати і використовувати знання в різних життєвих ситуаціях;

готовим брати на себе відповідальність; бути активним у суспільному житті; таким, що поважає свою історію та культуру.

Проблеми виховання на сучасному етапі – це виховання патріотизму, національної свідомості в українському суспільстві, яка пов'язана з цілою низкою інших проблем, причинами яких, частіше за все, є незадоволення розвитком політичних, економічних, соціальних сфер в нашій країні. «На цьому ґрунті розвивається індиферентне ставлення до своєї країни, асоціювання її не зі спадщиною предків, як невід'ємним культурним осередком, а просто – з державним утворенням. Але суспільству необхідно розуміння, що означені аспекти соціально-політичного розвитку мінливі, а глибока шана багатовікових традицій народу, рідної землі здавна була ознакою найкращих людських рис. Національна свідомість стає одним із найважливіших показників не лише освіченості, а й вихованості, високої культури, цілісності особистості. Перед ліцеєм постає завдання виховання конкурентоспроможної особистості творчого типу мислення» [3, с. 22].

Виховна робота в даному освітньому закладі, а саме Городищенському ліцеї Березнівської міської ради, здійснюється відповідно до Програми національного виховання дітей та учнівської молоді Березнівщини на 2020-2025 рр., програми «Основні орієнтири виховання здобувачів освіти 1-11 класів загальноосвітніх навчальних закладів України», Концепції національно-патріотичного виховання дітей та молоді.

Включившись до процесу відродження національної системи виховання, головною метою колективу Городищенського ліцею є передача молодому поколінню соціального досвіду, багатства духовної культури народу, його соціального досвіду, його національної ментальності, своєрідності, світобачення і на цій основі – формування особистих рис громадянина України: духовності, моральності, права, трудової, екологічної, художньо – естетичної та релігійної культури, розвиток індивідуальних здібностей і талантів здобувача освіти.

Адже в основі виховного процесу ліцею лежить система виховних відносин, що забезпечує взаємодію педагогів, батьків та учнів згідно з суспільно заданими цілями виховання – розквіт духовної сутності людини, яка має стати висококваліфікованим спеціалістом, займати чіткі національні, загальногосподарські позиції, бути активною у громадському житті, відповідальною за моральне становлення себе як особистості. Реалізуючи концепцію освіти, як процес розвитку творчої особистості, педагогічний колектив постійно веде пошук нових педагогічних технологій, що сприяють формуванню середовища, яке розвиває, навчає та виховує.

«Результативність і дієвість визначається позитивними змінами, які простежуються в особистісному розвитку здобувачів освіти, зростанні їх соціальної активності й громадянської позиції, здатності до соціалізації в життєвому просторі» [37, с. 22].

Цілеспрямоване управління виховним процесом сприяє розвитку й саморозвитку здобувача освіти, формуванні його інтелекту й духовності, громадянських якостей, виробленню системи компетентностей та практичного використання в проектуванні свого життя.

На сучасному етапі розвитку педагогічний колектив Городищенського ліцею приділяє увагу роботі, спрямованій на відродження і перебудову національної системи освіти як найважливішої ланки у вихованні свідомих громадян держави. Адже, суспільне життя переконує нас, що без пробудження таких моральних цінностей, як добро, людяність, відповідальність, почуття власної гідності, творча ініціатива, підприємливість навряд чи можна розраховувати поліпшення ситуації в нашій країні. Сьогодні також вимагає, щоб «виховний вплив держави, усіх виховних інститутів, враховуючи інтереси особистості та суспільства, спрямовувалися на профілактику негативних проявів поведінки дітей та учнівської молоді, на допомогу та їх захист, вироблення імунітету до негативних впливів соціального середовища» [37, с. 55].

«Виховання є найважливішою функцією освітнього закладу і самостійною сферою педагогічної діяльності, нерозривно пов'язаною з навчальним процесом, але такою, що має свої специфічні завдання, функції, теоретичні основи й методика» [37, с. 55], – це один з головних законів, яким керується педагогічний колектив закладу.

Педагоги, розуміючи потребу докорінного переосмислення виховної системи, насамперед виходять з таких позицій: визначення того, що ліцей – заклад освіти, покликаний відповідати потребам і умовам сучасного стану соціального розвитку України та забезпечити освітні потреби, в даному випадку, села в першу чергу. Вирішуючи ці завдання, школа має забезпечувати різні види діяльності в широкому спектрі позакласної сфери – гуртковій, клубній, спортивній, художньо-естетичній роботі, в системі КТС, максимально сприяючи розвитку і самовизначенню особистості дитини. Задовольняти освітні потреби слід якісно. Ліцей має бути конкурентоздатним й престижним, а це можливо лише в режимі неперервного розвитку і творчого пошуку прогресивних технологій, методик зростання професіоналізму на педагогічному та управлінському рівні. Вирішення поставлених завдань можливе лише в атмосфері доброзичливості, довіри, співробітництва, відповідальності на всіх рівнях педагогічного простору.

Аналізуючи сьогоденний стан розвитку ліцею, ми повинні відповісти на три головні запитання: Чого від нас хочуть і чекають? Що ми можемо зробити? Яким чином ми будемо це робити?

Варто зазначити, що «виховна робота в ліцеї має чіткий та цілеспрямований характер, дає можливість здійснювати плідну діяльність в наступних напрямках: патріотичне виховання, робота з обдарованими учнями, розвиток творчої особистості, соціальний захист дітей, формування навичок здорового способу життя, робота з батьками, робота з дітьми девіантної поведінки, робота з профілактики дитячого травматизму, робота з попередження правопорушень» [37, с. 55].

Свою виховну діяльність учнівський та педагогічний колективи закладу направили на реалізацію виховної проблеми, над якою працює педагогічний колектив, – виховання в здобувачів освіти стійкої позитивної мотивації навчальної діяльності як важливий фактор формування соціально-активної особистості, правове та превентивне виховання, формування у них здорового способу життя.

В основу виховної роботи як класними керівниками, так і заступником директора з навчально-виховної роботи, педагогом-організатором, соціальним педагогом та психологом школи, покладено національно-патріотичне виховання, духовний розвиток особистості, шанобливе ставлення до національно-культурних традицій, оволодіння народною мораллю, етикою, культурою, правами і обов'язками громадянина України.

Проводячи загальноліцейні і класні заходи, здобувачів освіти постійно заохочують до участі в організації і проведенні масових і групових форм роботи: бесід, ранків, флешмобів, конференцій, уроків Пам'яті, вікторин, конкурсів, тренінгів тощо. Класні керівники та класоводи велику увагу приділяють патріотичному вихованню збереженню пам'яті роду, формуванню ціннісного ставлення особистості до українського народу, Батьківщини. Вони повинні сформувати у вихованців соціальний досвід, суспільний за змістом і індивідуальний за способом існування. Але індивідуальний соціальний досвід – це лише змістова сторона особистості. Обов'язково потрібно забезпечити формування й її діяльній сторони – виховати людину-творця, створювача, а не руйнівника.

Отже, ми намагаємося створити умови для розвитку вільної, розумової, діяльної особистості й підготувати випускника нової школи: «цілісну особистість, усебічно розвинену, здатну до критичного мислення; патріота з активною позицією, який діє згідно з морально-етичними принципами і здатний приймати відповідальні рішення; інноватора здатного змінювати навколишній світ, розвивати економіку, конкурувати на ринку праці, вчитися впродовж життя. Ми намагаємося створити школу, засновану на свідомій

дисципліні, розумовій вимогливості до здобувачів освіти, яка відповідає санітарно-гігієнічним і естетичним вимогам, в якій поважають права дитини» [37, с. 55].

«Сьогодні, як ніколи, суспільству, родині, дітям, дорослим потрібна новий освітній заклад - з новою філософією освіти і виховання, новою педагогікою, новими стосунками, - заклад, який може виховувати щасливу людину, розвинену особистість» [37, с. 55]. Всі ці питання і визначили необхідність створення й розвитку власної системи виховної роботи.

Новій Україні потрібна нова школа, а новій школі - новий вчитель, який поєднує в собі високу духовність і педагогічну майстерність, що формується і вдосконалюється протягом практичної роботи в школі. Фахівці оволодівають «педагогічною технікою» і «технологією виховання», посиляючись на відомі слова А. С. Макаренка, що майстерність вихователя не мистецтво, а спеціальність, якій треба навчатись. Наявності професійних знань, педагогічних навичок і вмінь, занадто мало, щоб вчитель міг дійсно заволодіти серцями своїх вихованців і повсякденно впливати на їхню діяльність і поведінку, на їхнє самовиховання. Щоб це відбулося йому потрібно бути яскравою особистістю. В цьому і полягає головна специфіка педагогічної праці.

1.2. Вивчення виховної роботи та професійної діяльності в різних освітньо-виховних системах закладу освіти

До принципів, на яких базуються мета та завдання виховання, належать:

- «гуманізм і толерантність, повага до студентів, їхніх ціннісних орієнтацій і переконань, політичних симпатій, релігійних уподобань;
- урахування індивідуальних нахилів і здібностей здобувачів освіти, рівня їхнього інтелектуального та загальнокультурного розвитку, партнерство як форма стосунків між учасниками освітнього процесу,

співпраця у розв'язанні питань навчання, відпочинку, побуту, підтримка і стимулювання учнівських ініціатив;

- єдність навчання, виховання та науково-дослідної роботи, що передбачає добросовісне виконання кожним функціональних обов'язків і громадських доручень, участь у науково-дослідній роботі та громадському житті;

- пріоритет загальнолюдських цінностей, їх органічне поєднання з цінностями національними» [5, с. 80].

Основні завдання, спрямовані на досягнення мети виховання. Досягнення мети виховання передбачає розв'язання таких завдань:

- «забезпечення умов для самореалізації особистості відповідно до її здібностей, власних і суспільних потреб та інтересів; розвиток світоглядної культури молодої людини, її ціннісних орієнтацій і створення умов для вільного світоглядного вибору;
- формування патріотизму і національної свідомості, поваги та любові до України, шанування її історії та належне оволодіння державною мовою;
- розвиток інтернаціональних почуттів, створення умов для розширення і поглиблення знань про події у світі, специфіку життєдіяльності інших держав і суспільств, утвердження поваги до звичаїв, традицій, культури народів світу;
- уведення здобувачів освіти у світ господарського, соціального, політичного, культурного досвіду цивілізації і свого народу;
- виховання правової культури, а саме — поваги до Конституції, законодавства України, державної символіки, знання та додержання правових норм і принципів;
- формування моральної й естетичної культури, утвердження у свідомості молодих людей принципів загальнолюдської моралі, розвиток зрілих естетичних смаків, потреб та інтересів, вироблення вміння правильно оцінювати і творити добро та красу;

- охорона і забезпечення розвитку повноцінного фізичного, психічного та духовного здоров'я учнівської молоді;
- розвиток екологічної культури, розуміння необхідності гармонії між людиною і природою та її додержання на практиці;
- формування навиків соціальної активності, творчої ініціативи, підприємництва та особистої відповідальності за прийняті рішення та вчинки;
- виховання потреби в активній протидії виявам антигромадської поведінки, правопорушень, бездуховності, аморальності; — оволодіння результативними методами та навиками набуття нових знань, формування потреби у постійному інтелектуальному, духовному і моральному збагаченні та самовдосконаленні» [4, с. 100].

Особливо в період коли суспільство в нашій незалежній державі Україна відкриває широкі можливості для оновлення змісту освіти, що дає змогу формувати духовно багате покоління людей. Це обумовлює новий підхід до виховання учнівської молоді.

Залежить від якості освітнього процесу та виховної роботи в освітніх закладах. Важливо, щоб освітня система сприяла розвитку критичного мислення, креативності та самостійності учнів. Для цього необхідно використовувати сучасні методики та технології навчання, які дозволяють залучати учнів до активної участі в навчальному процесі, розвивати їхні інтелектуальні та творчі здібності. «Ефективність формування творчої особистості, безперечно, підвищується, якщо забезпечуються: використання педагогіки народознавства; засвоєння знань про Вітчизну, народ, його культуру і спосіб життя, вмінь та навичок у їх практичному застосуванні; співробітництво учасників освітнього процесу у виборі різних форм і видів діяльності; організація активної творчої патріотичної діяльності здобувачів освіти у позаурочний час» [21, с. 38-40]. Кожен з напрямів виховної роботи спрямований на досягнення мети, розв'язання конкретних завдань і

передбачає використання відповідних форм та методів роботи. Незмінна єдність, взаємодоповнюваність усіх видів виховання є важливою умовою результативності виховної роботи в цілому. Формування світоглядної культури передбачає збагачення і розвиток світогляду здобувачів освіти як системи знань і переконань щодо навколишнього світу та свого місця у ньому, кристалізацію життєвих принципів особистісного буття, вироблення вміння обстоювати їх на практиці, виховання толерантності, поваги до людей, які мають інші світоглядні цінності. «Провідне значення у формуванні світоглядної культури має належно організований освітній процес.

Важливу роль у цьому процесі відіграє формування «навичок роботи в команді, лідерських якостей та відповідальності за спільний результат. Активна участь учнів у суспільному житті сприяє розвитку їхньої громадянської свідомості, патріотизму та почуття приналежності до нації».

Залучення здобувачів освіти до різноманітних проектів і ініціатив дозволяє їм «набувати практичного досвіду, вчитися співпрацювати з іншими, розв'язувати проблеми та приймати обґрунтовані рішення. Це також допомагає їм краще розуміти суспільні процеси та роль кожного громадянина у їхньому розвитку.» [25, с. 128].

Реалізація зазначеного та основних завдань і принципів виховної роботи в ліцеї здійснюється в таких пріоритетних напрямках виховання. «Духовне та моральне виховання — це складна система формування його особистісних якостей, які характеризують ступінь розвитку і саморозвитку моральних цінностей, переконань, мотивів, знань, умінь, почуттів і здібностей, що їх здобувач освіти виявляє в різних ситуаціях морального вибору та моральної діяльності в порівнянні з тими високогуманними цінностями, принципами, правилами, які в сучасному соціокультурному середовищі заведено вважати нормативними або ідеальними» [27, с. 258]. У результаті морального виховання досягається єдність етичних знань, моральних почуттів та переконань і потреб у високоморальних вчинках. Важливим показником міри

моральності особистості є ступінь зрілості її основних моральних рис, таких як совість, честь, гідність, доброта, відповідальність, сором, дисциплінованість, принциповість.

Моральність передбачає гармонійне поєднання внутрішніх переконань з реальними вчинками, що підтверджує глибину та щирість моральних цінностей особистості.

Чесність та порядність є «основоположними складовими високої моральності. Це означає бути правдивим у словах і діях, не йти на компроміси з власною совістю, дотримуватися принципів справедливості та правдивості навіть у складних ситуаціях.

Хороше виконання обов'язків як родинних так і професійних та громадянських – також є важливим аспектом моральності. Це проявляється у відповідальному ставленні до своїх ролей і завдань, у прагненні робити все можливе для блага своєї родини, громади та країни».[27, с. 258].

Втілюється моральність у конкретних вчинках, діях індивіда незалежно від сфери їх вияву. У моральному вихованні поєднуються принципи і норми загальнолюдської моралі та національної моральної цінності. Моральне виховання пов'язане з правовим вихованням. Поєднуючись, вони забезпечують формування культури людської поведінки. Дитина є носієм певної моралі і виховується як під час освітнього процесу, так і середовищем особистого буття. Отже, «у процесі організації життєдіяльності здобувачів освіти у культурноосвітньо-виховному просторі сучасного закладу загальної середньої освіти складається система завдань, які орієнтують педагогічний колектив на розвиток виховання дитини передусім як громадянина, як високоморальної, інтелігентної, творчої, конкурентоспроможної особистості, як культурної людини. Виховання здобувача освіти як громадянина передбачає становлення патріота, тобто людини з активною громадянською позицією, орієнтованої на демократичні цінності та свободи, здатної до захисту права та виконання своїх громадських обов'язків, відображених у Конституції України. Виховання здобувача освіти, як високоморальної

особистості має на меті розвиток: високого рівня моральних чеснот (чесності, обов'язку, відповідальності, доброзичливості тощо); моральної культури, включаючи розуміння високоморальних національних і загальнолюдських цінностей; гуманістичних поглядів, переконань і світогляду» [32, с. 85-89]. Виховання здобувача освіти як інтелігентної особистості спрямовано на розвиток: високої культури спілкування та поведінки; високого рівня ерудиції; системності та критичного мислення; естетичної, художньої культури; прогресивних поглядів та переконань; толерантності й поважного ставлення до людей іншої національності та інших поглядів і переконань; кращих рис і традицій української інтелігенції. Виховання здобувача освіти як творчої особистості передбачає розвиток: методологічної, дослідницької культури; творчо-пошукових умінь та здібностей; здібностей як до індивідуальної, так і до колективної творчості; здібностей до креативного, системного застосування знань у розв'язанні професійних теоретичних і практичних завдань» [37, с. 28]. Виховання здобувача освіти як конкурентноспроможної особистості ставить за мету розвиток: працьовитості; стресостійкості; неперервного професійного саморозвитку; комунікативних і лідерських якостей; етично-правової відповідальності; уміння виконувати на якісному рівні; прагнення постійно підвищувати свій рівень інформаційної культури. Інтеграція всіх наведених якостей уможлиблює виховання здобувача освіти як культурної людини, у зв'язку з чим велика відповідальність покладається на кафедри соціогуманітарних дисциплін» [37, с. 28].

«Виховання національності – це обумовлена історією і створена самим народом система ідей, поглядів, переконань, ідеалів, традицій, звичаїв та інших форм соціальної практики, спрямованої на організацію життєдіяльності дитини, виховання її у дусі природно-історичного розвитку матеріальної і духовної культури нації» [44, с. 33]. Виховна система ґрунтується на ідеях національного світогляду, філософії, ідеології, а не на ідеях якогось учення чи якоїсь партії, громадсько-політичної організації.

«Національна система виховання ґрунтується на засадах родинного виховання, народної педагогіки, наукової педагогічної думки, що ввібрали в себе надбання національної виховної мудрості. Вона охоплює ідейне багатство народу, його морально-естетичні цінності, трансформовані в засобах народної педагогіки, народознавства, принципах, формах і методах організації виховного впливу на молодь (теоретичний аспект), а також постійну і систематичну виховну діяльність сім'ї, державних і громадських навчально-виховних закладів, осередків (практичний аспект). Національне виховання ґрунтується на таких фундаментальних принципах, як природовідповідність, народність, етнізація виховання, гуманізм, демократизм, зв'язок виховання з життям, трудовою діяльністю народу» [44, с. 33].

«Патріотичне виховання – його метою є формування у здобувачів освіти поваги та любові до Батьківщини, відданості, готовності захищати, збагачувати особистою працею, максимально сприяти вивченню та досконалому володінню державною мовою. Принципово важливим є вивчення історії, культури, традицій, звичаїв України, кращих досягнень у галузях науки, освіти, техніки, мистецтва як минулого, так і сучасності. Патріотичне виховання здійснюється з урахуванням специфіки навчальних дисциплін на уроках історії та правознавства, семінарах, практичних заняттях та у позаурочний час» [14, с. 10-14]. Патріотизм – це поєднання знань, почуттів і дій. Патріотичне виховання не протиставляється, а органічно доповнюється національним та інтернаціональним вихованням. У процесі патріотичного виховання культивуються кращі риси української ментальності – любов до України, працелюбність, індивідуальна свобода, зв'язок із природою, щирість і доброта, гостинність, повага до рідних тощо. «Істинний патріот – це завжди людина національно зріла. Інтернаціональне виховання – це залучення молодих людей до економічних, політичних, соціальних, культурологічних та інших цінностей, створених народами світу, формування поваги до міжнародного суспільного досвіду, бажань і вмінь

його переймати, допомагати представникам інших етносів, суспільств та держав у розв'язанні наявних питань і проблем. Однією з базових основ цього напрямку виховання є кількісне і якісне зростання обсягу знань здобувачів освіти про інші етноси (народи), держави, суспільства, їхні досягнення у різних сферах людської життєдіяльності. Важливо під час освітнього процесу постійно наголошувати на інтернаціональному характері науки, звертати увагу на співпрацю народів і держав у розв'язанні проблем глобального характеру. Інтернаціональне виховання органічно доповнює патріотичне виховання, допомагає глибше усвідомити місце і роль України у світі, чіткіше визначити шляхи її інтеграції у європейське і світове співтовариства» [19, с. 17-20].

Правове виховання – це «формування соціально зрілої, відповідальної поведінки дітей на основі знань, норм і принципів чинного законодавства України, поваги до прав і свобод інших людей, шанобливого ставлення до державних символів. Правова культура особистості невід'ємна від активної протидії особам, організаціям і установам, що порушують закони, зазіхають на територіальну цілісність і незалежність України, завдають збитків державі та її громадянам. Важливим складником цього напрямку виховання є правова освіта, яка забезпечується проведенням правових занять, організацією зустрічей здобувачів освіти з працівниками правоохоронних органів, проведенням «круглих столів», вечорів запитань і відповідей, виставок тематичної літератури. Важливим засобом правового виховання є створення атмосфери вимогливості щодо сумлінного виконання своїх функціональних обов'язків» [13, с. 98].

Трудове виховання — «має на меті формування любові до праці та потреби в ній, потреби в набутті знань і вмінь професійно здійснювати діяльність, реалізовувати через неї свої нахили і здібності, виконувати свої обов'язки професійно, відповідально, якісно. Трудове виховання ефективно впливає на становлення і розвиток волі, здатності цілеспрямовано переборювати труднощі, що виникають на життєвому шляху людини, сприяє

усвідомленню цінності праці та її провідної ролі в утвердженні індивіда у суспільстві і розвитку суспільних відносин, учить правильно організовувати трудовий процес, творчо, ініціативно та зацікавлено ставитись до самої праці, її результатів, до людей, які люблять і вміють працювати» [13, с. 98].

Естетичне виховання – «покликано забезпечувати становлення і розвиток у студентів відчуття, розуміння і потреби у красі, усвідомлення необхідності жити і творити за її законами, з позицій естетичних правил оцінювати явища і процеси навколишньої дійсності. Естетичне ставлення людини до світу пов'язане з емоційним переживанням, насолодою від сприйняття об'єктів, які розглядаються як довершені, гармонійні, прекрасні [13, с. 98].

У межах нашого дослідження рівень загального передбачає розгляд предмету дослідження відповідно до теорії систем, її положень, що пояснює існування об'єктів, явищ як сукупності систем у реальному світі.

«Коли відображається рівень та аналіз освітньо-виховної системи як складного новоутворення, що характеризується певними властивостями, закономірностями та умовами розвитку, які потребують наукового дослідження. Цей рівень охоплює детальний розгляд специфічних елементів та взаємозв'язків, що визначають ефективність та якість освітнього процесу» [16, с. 33].

Як часткове, ми розглядаємо особливості організації професійної підготовки майбутніх учителів до роботи в умовах варіативності освітньо-виховних систем.

Такий комплексний підхід до вивчення освітньо-виховної системи дозволяє глибше зрозуміти її функціонування та розвиток, забезпечуючи основу для ефективного реформування та вдосконалення освіти.

Таким чином, метою цілісного вивчення об'єкта і предмета нашого дослідження, рівень загальної методології ми вбачаємо у використанні «системного, структурно-функціонального, синергетичного, аксіологічного та цивілізаційно-середовищного підходів для дослідження і створення

концепції освітньо-виховних систем і на рівні конкретнонауковому в межах професійної педагогіки застосування компетентнісного, особистісно орієнтованого, діяльнісного та задачного підходів для вивчення виховного процесу освітнього закладу до роботи в умовах варіативності освітньо-виховних систем» [18, с. 12].

РОЗДІЛ 2

МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ВИХОВНОЇ РОБОТИ ВЧИТЕЛЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ ТА ІСТОРИЧНОЇ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ В УМОВАХ ФУНКЦІОНУВАННЯ РІЗНИХ ОСВІТНЬО-ВИХОВНИХ СИСТЕМ ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ

2.1. Змістова структура здійснення виховної діяльності в умовах варіативності освітньо-виховних систем

Основним завданням сучасної української школи є не лише озброєння учнів міцними знаннями основ наук, а й формування людини – носія національної свідомості, вихованої на загальнолюдських та національних цінностях.

Доцільно вважати, що «Вивчення історії своєї країни допомагає здобувачам освіти зрозуміти свої корені, культуру та традиції. Це формує почуття патріотизму, гордості за свою країну та відповідальності за її майбутнє.» [16, с. 41]. «Загальна середня освіта націлена на формування вільної особистості, що визнає загальнолюдські та національні цінності і керується почуттям громадянської відповідальності. Випускник закладу освіти – це патріот України, свідомий громадянин, який знає її історію» [16, с. 41].

Проблема формування національно-історичної свідомості та виховання патріотизму є особливо актуальною в наш час. У «Концепції національно-патріотичного виховання дітей та молоді», затвердженої наказом МОН України №641 від 16.06.2015 року, підкреслюється, що «...на сучасному етапі розвитку України, коли існує пряма загроза денаціоналізації, втрати державної незалежності та потрапляння у сферу впливу іншої держави, виникає нагальна необхідність переосмислення зробленого і здійснення системних заходів, спрямованих на посилення патріотичного виховання дітей та молоді – формування нового українця, що діє на основі національних та європейських цінностей» [20, с. 18].

Тому в сучасному закладі освіти та для сучасних здобувачів освіти потрібні нові підходи і нові шляхи до виховання патріотизму як почуття і як базової якості особистості. «При цьому необхідно враховувати, що Україна має давню і величну культуру та історію, досвід державницького життя, які виступають потужним джерелом і міцним підґрунтям виховання дітей і учнівської молоді» [21, с. 45].

Патріотичне виховання – «планомірна виховна діяльність, спрямована на формування у вихованців почуття патріотизму, тобто доброго відношення до Батьківщини та до представників спільної культури або країни. На сьогодні відбувається вдосконалення національно-патріотичного виховання дітей та молоді» [21, с. 45].

Засади державної політики у сфері освіти та принципів освітньої діяльності, як зазначено в статті 6 Закону України «Про освіту» є:

- єдність навчання, виховання та розвитку;
- виховання патріотизму, поваги до культурних цінностей українського народу, його історико-культурного надбання і традицій;
- нерозривний зв'язок із світовою та національною історією, культурою, національними традиціями.

Одним з основних виховних впливів на особистість дитини здійснює освітнє середовище, в якому вона перебуває. Але слід визнати, «...що поміж інших джерел впливу на становлення й розвиток дитини (сім'я, однолітки, позашкільні освітні заклади та ін.) школа посідає домінуючі позиції, тож і відповідальності на неї покладається більше, і можливостей перед нею відкривається більше» [22, с. 98].

Національно-історична свідомість є складовою національної свідомості. Розвиток національної самосвідомості передбачає появу таких національних почуттів: «...почуття любові до своєї Батьківщини, свого народу, національної культури і рідної мови; почуття причетності до долі свого народу, своєї країни; почуття національної гордості чи національного

невдоволення; готовності й волі до здійснення національної мети» [24, с. 133].

«Національна самосвідомість – самоусвідомлення та самооцінювання власного «Я» як представника певної національності, свідомого та активного виразника національних інтересів, невід’ємної частки свого народу, його національного духу і долі. Український народ сповнений духу національно-культурного відродження. Це знаходить свій вияв, зокрема, у прагненні мільйонів людей до пізнання власної історії»[35, с. 23].

Концепція національно-патріотичного виховання дітей та молоді є одним із базових документів учителя історії. Принципи, за якими вона будується, – це наріжний камінь будь-якого уроку. А проголошені в концепції цінності мають стати для вчителя базою для формування виховної мети уроку й добору фактичного матеріалу.

«Найважливішою умовою досягнення нової якості освіти є вдосконалення уроку як основної організаційної форми освітнього процесу в ліцеї» [43, с. 65].

Варто зауважити, що зміст сучасних навчальних програм містить значний виховний потенціал. Його реалізація залежить від цілеспрямованого відбору змісту навчального матеріалу, який надає учням зразки справжньої моральності, патріотизму, духовності, громадянськості.

Як зазначав В. Сухомлинський «У вчителя, який уміє виховувати знаннями, ці знання ... виступають як інструмент, за допомогою якого учні свідомо здійснюють нові кроки в пізнанні світу» [37, с. 49]. Добре відомо, що навчання історії має виховний аспект. І якщо вивчення всесвітньої історії має сприяти формуванню загальнолюдських, гуманістичних поглядів, то вивчення історії України формує ще й громадянина, патріота, з яким держава і суспільство пов’язують перспективи свого подальшого розвитку [37, с. 49].

Уроки історії України – це «особлива можливість для здійснення патріотичного виховання учнів. Патріотизм учнівської молоді повинен ґрунтуватись на знанні про історико-культурні традиції народу, героїзм його

захисників, воїнів Київської Русі, українського козацтва, Січових стрільців, борців із німецьким нацизмом» [39, с. 222].

На заняттях з історії педагоги озброюють здобувачів освіти знаннями законів суспільного розвитку, допомагають засвоїти основні факти про героїчні бойові та трудові будні українського народу.

За допомогою історії закладаються «сходинки історичних уявлень майбутніх громадян про давнє минуле власне українського народу, його мови, культури, ментальних рис характеру, державно-політичного життя, як невід'ємної складової формування європейської цивілізації. Тут здобувачі освіти мають отримати базові наукові знання, що слугуватимуть фундаментом формування їх національно-історичної свідомості та патріотизму» [41, с. 9-11].

Важливу роль у просвітницькій діяльності на уроках історії посідає відновлення історичної пам'яті про тривалі державницькі традиції України. Особливого значення набуває ознайомлення з історією героїчної боротьби українського народу за державну незалежність протягом свого історичного шляху, зокрема у ХХ-ХХІ століттях це ОУН, УПА, дисидентський рух, студентська Революція на граніті, Помаранчева революція, Революція Гідності тощо.

Також одним із важливих чинників національно-патріотичного виховання має бути шанобливе ставлення до пам'яті про жертв комуністичного та інших тоталітарних режимів в Україні, зокрема жертв Голодомору, політичних репресій і депортацій.

Система патріотичного виховання передбачає «...формування історичної свідомості молодого покоління українців, що базується на вивченні історії боротьби українського народу за державну незалежність протягом свого історичного шляху. Існування України сьогодні – це результат тисячолітньої боротьби українського народу за право мати свою національну державу, яка повинна стати запорукою успішного культурного і політичного розвитку суспільства» [20, с. 19].

У процесі формування національно-історичної свідомості учитель історії має покладатися на власні принципи патріотичного виховання, серед яких чинне місце посідають:

– історичної і соціальної пам'яті, спрямований на збереження духовно-моральної і культурно-історичної спадщини українців та відтворює її у реконструйованих і осучаснених формах і методах діяльності;

– національної спрямованості, що передбачає «формування національної самосвідомості, виховання любові до рідної землі, українського народу, шанобливого ставлення до його культури; поваги до культури всіх народів, які населяють Україну; здатності зберігати свою національну ідентичність, пишатися приналежністю до українського народу, брати участь у розбудові та захисті своєї держави» [22, с. 132].

На уроках історії закладаються історичні уявлення майбутніх громадян про давнє минуле власне українського народу, його мови, культури, ментальних рис характеру, державно-політичного життя, як невід'ємної складової формування європейської цивілізації. Тут здобувачі освіти мають отримати базові наукові знання, що слугуватимуть фундаментом формування їх історичної свідомості, патріотизму. «Український патріотизм – явище, яке відображає все незаперечно цінне в історії української державності, визнає природну закономірність довготривалого історичного розвитку української нації, народу аж до створення своєї державності» [22, с. 132].

Учитель історії на уроці повинен ставити за мету формування патріотичних «почуттів учнівської молоді внаслідок росту самосвідомості через розвиток логічного та критичного мислення шляхом включення в соціальні процеси. Завданнями патріотичного виховання є досягнення ефекту поєднання реалізації виховних освітніх завдань з набуттям основних предметно-історичних компетентностей» [40, с. 2].

Тому основними напрямками патріотичного виховання на уроках історії розглядаємо: «ставлення до держави (державо-патріотичне виховання, орієнтоване на соціальні інтереси, патріотизм, почуття відданості); до

суспільства (виховання громадянина, орієнтоване на виховання соціальних якостей особистості – громадянськості, поваги до закону, соціальної активності і відповідальності); формування культури (повага до культурних цінностей і досягнень, виховання духовності, національної самобутності); формування особистості як унікальної цінності» [39, с. 19].

На уроках необхідно допомогти учням засвоїти історичний матеріал. Історія як навчальний предмет опирається на наукове подання матеріалу, забезпечуючи пізнання учнями соціальної дійсності. Очікуванні результати навчально-пізнавальної діяльності зорієнтовані на формування відповідних компетентностей і викладені через знання, розуміння й уміння, які відповідають знаннєвому, смисловому й діяльнісному компонентам. Ціннісний компонент, враховуючи особливості історичного матеріалу, «...відображений у компонентах ключових компетентностей і актуалізується через знання, розуміння й уміння в межах усіх розділів навчальної програми з предмету. Отже, одночасно із засвоєнням знань, формуванням умінь та навичок відбувається і виховний процес на уроці» [38, с. 81].

Здійснюючи патріотичне виховання на уроках історії, учитель має формулювати виховну мету уроку максимально конкретно й зрозуміло. Використовувати різні методи та прийом для формування інформаційної, логічної, хронологічної, математичної, аксіологічної, просторової та інших компетентностей.

Вивчаючи славні сторінки історії варто звертати увагу на те велике і світле, яке підносить наш народ до вершин цивілізації, визначає його заслуги перед людством. Адже українці – єдина в світі козацька нація. «Козацтво було дисциплінованою організацією самого українського народу, споконвічною формою його самоорганізації і самозахисту в лихоліття на засадах стародавнього звичаю – Волі. У козацькі часи нашому народові були притаманними високий рівень шляхетності, моральності, духовності, доблесті і звитяги, знання і бездоганне дотримання національних традицій і

звичаїв. А Запорозька Січ була і залишається нині символом свободи, незалежності, людської й національної гідності» [39, с. 72].

Історія України – це не тільки події, а й історичні постаті. На всіх етапах становлення український народ демонстрував високий національний дух і прагнення жити вільно і незалежно, у мирі та злагоді з іншими народами.

Дуже актуальними стають «уроки присвячені революційним змінам, що відбулися у листопаді 2013 – березні 2014 років. Саме вони продемонстрували готовність молодого покоління відстоювати національні цінності, українську державність, орієнтацію на фундаментальні орієнтири світової цивілізації. Події, які пережив народ України упродовж 2013 – 2014 років ще раз засвідчили, що проголошена у 1991 році державна незалежність потребує постійного захисту, глибокого розуміння та оцінки того, що відбувається навколо нас. Саме тому на уроках, присвячених сьогодні, особлива увага повинна приділятися ролі захисникам, воїнам ЗСУ та волонтерам» [39, с. 158].

Саме на уроках історії методами виховної роботи можна ґрунтовно опрацювати терміни «патріотизм», «нація», їх розуміння учнями. Необхідно акцентувати увагу на тому, що патріотизм в нинішній час проявляється не лише в безпосередній боротьбі із зовнішнім ворогом, не тільки в надзвичайних ситуаціях, але є звичайним станом повсякденного життя людини.

Формується виховання громадянської смосвідомості, гідності та честі в гармонійному поєднанні національних і загальнолюдських цінностей, утвердження ідеалів гуманізму, демократії, добра й справедливості. «Зосереджуємося на усвідомленні здобувачами освіти спільності інтересів усіх етносів українського народу в розбудові України, формування міжнаціональної толерантності, необхідності розвитку духовної, фізичної досконалості, моральної, художньо-естетичної, правової, трудової, екологічної культури» [41, с. 10].

Надкорисною для освітнього процесу є музейна педагогіка, адже вона не лише допомагає дітям дізнатися більше про знакові історичні події, а й сприяє розвитку їх самосвідомості, вихованню в них патріотичних почуттів. «Музейні години спілкування створюють умови для впливу на особистість через її особистий стан, почуття, знання, отриманні від батьків, старших членів родини, наближує учня до його коріння. Це стає підґрунтям для патріотизму, гордості за історію сім'ї, міста, держави» [43, с. 43].

Саме основні яскраві явища народного буття в історичній та культурній спадщині рідного села здобувачі освіти Городищенського ліцею можуть розглядати в краєзнавчому музеї села Городище.

Отже, в освітній процес з історії мають впроваджуватися форми і методи виховної роботи, що лежать в основі національної педагогіки. «Щоб зняти бар'єр у міжпоколінній духовній спадкоємності з інноваційно збагаченою, навченою наступністю, необхідно створити умови для безпосередньої практичної участі здобувачів освіти у відродження державницьких традицій» [44, с. 17].

2.2. Основи виховної діяльності в роботі соціального педагога та використання інформаційно-комунікативних технологій на уроках історії

Велику допомогу в розв'язанні завдань для самореалізації особистості та організації виховної діяльності вчителя історії та правознавства відіграє соціально-психологічна служба. Діяльність соціально-психологічної служби спрямована на взаємодію та співпрацю з педагогами: від аналізу педагогічної практики до її психологічного пояснення і знову до практики. Запроваджене постійне проведення моніторингу актуальних питань розвитку здобувачів освіти на різних вікових етапах із виявлення найбільш болючих проблем навчання і виховання. Практичний психолог та соціальний педагог розробляють та введуть алгоритм взаємодії з громадськими організаціями

щодо підвищення психологічної компетентності вчителів, класних керівників, працівників психологічної служби.

Робота із «...соціальної адаптації здобувачів освіти ведеться планово й має свої закономірності. Кожен навчальний рік починається з вивчення учнями на класних годинах Статуту ліцею й Правил внутрішнього розпорядку, їх основних вимог. Питання виконання учнями правил знаходиться на постійному контролі в класних колективах, на рівні ліцейного учнівського самоврядування й адміністрації ліцею» [35, с. 15].

Взаємодія з здобувачами освіти здійснюється на основі особистісно орієнтованого підходу, що сприяє глибокому вивченню індивідуальних особливостей і якостей дитини. Узагальнена інформація про учнів зводиться в соціальні паспорти класів.

При школі діє центр інтерактивних оцінювань для вивчення громадської думки. З метою вивчення стану адаптації учнів до навчально-виховного процесу постійно проводиться анкетування «Ліцей очима дітей» і «Ліцей очима батьків», а також тестування учнів 1-х і 5-х класів психологом та соціальним педагогом ліцею.

Перед сучасним освітнім закладом виникає чимало проблем, «але найболючіша з них – негативні прояви асоціальної поведінки здобувачів освіти (грубість, прогули, недисциплінованість, тютюнопаління), що є соціальною загрозою й потребує наполегливої боротьби з ними. Організація профілактичної роботи в ліцеї проводиться системно, на достатньому рівні: функціонує рада профілактики, до складу якої входять заступник директора з виховної роботи, педагоги, представники батьківської громадськості, яка надає соціальну допомогу класним керівникам у проведенні профілактичної роботи з учнями. Засідання проводяться щомісячно. Для покращення результативності роботи ліцею проводяться спільні заходи з представниками міліції, службою в справах дітей, а також планові тематичні виховні заходи й рейди в сім'ї. Класні керівники й адміністрація закладу багато уваги

приділяють контролю за поведінкою та станом відвідування дітьми навчальних занять» [37, с. 44].

Діяльність соціально-психологічної служби спрямована на взаємодію та співпрацю з педагогами: від аналізу педагогічної практики до її психологічного пояснення і знову до практики. запроваджене постійне проведення моніторингу актуальних питань розвитку учнів на різних вікових етапах із виявлення найбільш болючих проблем навчання і виховання.

Як соціальний педагог ми розробляємо та вводим алгоритм взаємодії з громадськими організаціями щодо підвищення психологічної компетентності вчителів, класних керівників, працівників психологічної служби та поєднуємо даний матеріал на власній практиці, як вчителя історії.

Робота із соціальної адаптації учнів ведеться планово й має свої закономірності. Кожен навчальний рік починається з вивчення учнями на класних годинах Статуту ліцею й Правил внутрішнього розпорядку, їх основних вимог. Питання виконання здобувачами освіти правил знаходиться на постійному контролі в класних колективах, на рівні шкільного учнівського самоврядування й адміністрації школи.

Взаємодія з здобувачами освіти здійснюється на основі «...особистісно орієнтованого підходу, що сприяє глибокому вивченню індивідуальних особливостей і якостей дитини. Узагальнена інформація про здобувачів освіти зводиться в соціальні паспорти класів, ця інформація дуже корисна і дієва як для соціального педагога так і для вчителя історії» [20, с. 24].

Слід відзначити, що системний підхід до освіти і виховання, який впроваджується в нашому ліцеї, дає певні результати.

Ліцей здійснює цілеспрямовану правову освіту через мережу факультативів, які читаються з авторськими програмами, та гуртків.

«Інноваційні підходи у навчанні та вихованні сприяють поступовому формуванню в здобувачів освіти власної точки зору, власної позиції, умінню аргументувати думку, робити вибір.

Виховна робота дозволяє побачити реальні результати щодо формування в здобувачів освіти певного рівня правосвідомості» [18, с. 25].

Однак заспокоюватись на досягнутому педагогічний колектив закладу не бажає. Попереду на вчителів чекає багато невирішених питань: потребує удосконалення робота серед учнів, які складають „групу ризику”; необхідно тісніше співпрацювати з батьківською громадськістю, постійно надавати допомогу батькам у вихованні власних дітей, ширше й ефективніше використовувати можливості учнівського самоврядування. Педагогічний колектив ліцею сьогодні готовий вирішувати будь-які завдання навчання і виховання здобувачів освіти та з упевненістю крокує у завтрашній день.

Сучасний стан розвитку освіти передбачає використання комп'ютерних технологій, які є основою інформаційних засобів навчання. В умовах збільшення кількості та об'єму інформації, навчальні підручники не здатні ефективно виконувати такі освітні завдання, як оновлення змісту освіти, забезпечення особисто-орієнтованого навчання та розвитку інформаційно-комунікаційної компетентності.

Відповідно до «Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти», який спрямований на виконання завдань закладів загальної середньої освіти і визначає вимоги до освіченості учнів основної і старшої школи, «...інформаційно-комунікаційна компетентність здобувача освіти визначається як здатність використовувати інформаційно-комунікаційні технології та відповідні засоби для виконання особистісних і суспільно значущих завдань» [16, с. 117]. Формування інформаційно-комунікаційної компетентності учнів, зміст якої є інтегративним, відбувається у результаті «застосування під час вивчення всіх предметів навчального плану діяльнісного підходу, який спрямований на розвиток умінь і навичок здобувача освіти; застосування здобутих знань у практичних ситуаціях; пошук шляхів інтеграції до соціокультурного та природного середовища» [10, с. 8].

Таким чином, одним із пріоритетних напрямків інформатизації суспільства є процес інформативної інновації освіти, який передбачає широке використання інформаційно-комунікаційних технологій навчання.

Використання сучасних інформаційних технологій на уроці історії – одна з найбільш «...важливих тенденцій сучасного освітнього процесу. При цьому під інформаційними технологіями навчання слід розуміти процес підготовки та передачі інформації учню засобом системи використання комп'ютерної техніки та програмними продуктами. Це дає змогу організувати спільну роботу педагога та здобувачів освіти під час уроку, залучити дані мережі Інтернет для розвитку вмінь і навичок учнів самостійно здобувати нові знання» [11, с. 10-11].

Важлива роль у цьому процесі відводиться саме вчителю історії, який володіє інформаційно-комунікаційною компетентністю. Під інформаційно-комунікаційною компетентністю вчителя полягає сукупність знань, умінь і досвіду, причому саме наявність досвіду є визначальною стосовно виконання професійних функцій.

Інформаційно-комунікаційною компетентністю вчителя-предметника є орієнтування в інформаційному просторі, отримання інформації та оперування нею відповідно до власних потреб і вимог сучасного високотехнологічного суспільства.

Сучасний педагог повинен вміти «...отримувати, використовувати й опрацьовувати інформацію для забезпечення освітнього процесу в цілому. На цьому рівні вчитель історії повинен вміти створювати текстові документи, таблиці, малюнки, діаграми, презентації, відбирати та аналізувати інформацію» [7, с. 50].

Традиційна система зорієнтована на передачу знання від учителя до здобувача освіти. Використання ІКТ у навчально-виховному процесі дозволяє перейти від навчання, в основі якого лежить інформація, почута з вуст педагога або прочитана у підручнику, до навчання через сприйняття

інформації з електронних ресурсів, мережі Інтернет, інформаційного середовища тощо.

«Застосування засобів інформаційно-комунікативного навчання дозволяє розвивати самостійність та критичність мислення здобувача освіти, шляхом заохочення до індивідуального пошуку та подальшого застосування набутих знань, умінь та навичок на практиці. Завдяки використанню ІКТ збільшується мотивація пізнавальної діяльності здобувачів освіти, що створює ситуацію успіху для кожного учня» [8, с. 272].

Впровадження ІКТ у процесі викладання історії має низку переваг. ІКТ дозволяють представляти знання історичних фактів, подій, документів, коментарів та інтерпретацій у взаємозв'язку.

Знання постають у певному контексті. Контекстом слугують не тільки коментарі, а й багато інших матеріалів (малюнки, звукові вставки, анімація, портрети тощо), які подають інформацію про історичні явища з різних боків. Створюється мережева структура інформації, з великою інформаційною насиченістю і додатковим смисловим потенціалом. Знання формуються завдяки залученню різних каналів сприйняття.

Сприйняття, «інтерпретація та засвоєння історичних знань за умови використання ІКТ відбувається не тільки когнітивним способом, але й споглядальним шляхом» [21, с. 19].

Відновлення історичних подій як найважливіший крок у «формуванні історичної свідомості відбувається завдяки залученню віртуальної реконструкції, що стимулює інтелектуальну діяльність здобувачів освіти» [21, с. 19].

Таким чином, застосування ІКТ на уроках історії дає можливість педагогу скоротити час на вивчення матеріалу за рахунок «наочності і швидкості виконання роботи, перевірити знання здобувачів освіти в інтерактивному режимі, що підвищує ефективність навчання, допомагає реалізувати весь потенціал особистості – пізнавальний, морально-етичний, творчий, комунікаційний і естетичний, сприяє розвитку інтелекту,

інформаційної культури здобувачів освіти, робить уроки більш інформативними та цікавими» [13, с. 101].

Важливим критерієм при використанні ІКТ на уроках історії є відповідність останніх педагогічному змісту освіти та педагогічним технологіям. Варто зазначити, що інформаційно-комунікаційні засоби мають використовуватися вчителем з метою оптимізації власних енергозатрат та підвищення ефективності навчального процесу. Під час підготовки до уроку педагог має керуватися «...принципом збалансованого використання та взаємоінтеграції традиційних та новітніх технологій освіти. Не зважаючи на посилення впливу ІКТ на процес навчання, вчитель є головним джерелом інформації, тому що, по-перше, тільки вчитель може зацікавити здобувачів освіти, викликати допитливість, завоювати довіру; по-друге, він може спрямувати їх увагу на ті або інші важливі аспекти предмету, який вивчається; по-третє, тільки педагог зможе відзначити їх старанність та знайти шляхи спонукання до навчання» [26, с.19].

Внаслідок використання ІКТ на уроці історії значно: «збільшується можливість використання наочних матеріалів на уроці історії; підвищується ефективність праці на уроці і здобувача освіти, і вчителя; встановлюються міжпредметні зв'язки з основами інформатики та обчислювальної техніки; стає можливою організація проектної діяльності учнів під керівництвом вчителя історії та інформатики, спрямована на створення електронних навчальних продуктів; змінюються на краще стосунки вчителя з здобувачами освіти, особливо з тими, хто цікавиться комп'ютерами: вони починають бачити в учителіві «споріднену душу»; змінюється ставлення до комп'ютера: здобувачі освіти починають сприймати його як інструмент для роботи у будь-якій галузі людської діяльності, а не як цікаву іграшку» [38, с. 29].

Отже, завдяки поєднанню традиційних педагогічних технологій ІКТ вдається значно ефективніше розвинути і примножити природні здібності здобувачів освіти і педагогів. «Використання ІКТ у навчанні історії зумовлює появу нових навчальних цілей та необхідність оновлення змісту історичної

освіти. ІКТ дозволяють досягти високих результатів навчальної діяльності, забезпечити для кожного здобувача освіти формування і розвиток власного освітнього шляху.

Педагогічні можливості та їх всебічність для індивідуалізації і диференціації освітнього процесу, його адаптації до індивідуальних особливостей учня пов'язана із застосуванням у цьому процесі додаткових інформаційних навчальних ресурсів, широкого спектру педагогічних методів і технологічних варіантів навчання, посиленням навчальних комунікацій, мультимедійних характеристик засобів навчання, розширенням простору інноваційної педагогічної діяльності» [38, с. 29].

2.3 Позаурочна виховна робота, як форма становлення громадянина-патріота, готового самовіддано розбудовувати та забезпечувати національну безпеку

Самі основні моменти в житті здобувача освіти відбуваються все-таки поза уроками. І особливо – у вихованні. «Традиційний освітній процес не завжди може в повній мірі задовольнити потреби дитини й забезпечити достатній рівень її розвитку, тому що, по-перше, навчальні програми обмежують коло знань, що має отримати дитина; по-друге, класно-урочна система не спроможна врахувати особливості кожної дитини в її прагненні до самореалізації як особистості» [30, с. 176].

Ось чому у педагогічній діяльності потрібно приділяти велику увагу саме позакласній роботі, оскільки вона може «...нарівні з навчальним процесом запропонувати учням такі види діяльності, серед яких кожний знайде стежку, якою піде першим» [30, с. 176].

Основною компетентністю позакласної роботи полягає в її наповненні та накопиченні знань учнів з історії, створення так званого інтелектуального історичного багатства учнів, що сприяє їх «свідомому і глибокому засвоєнню програмового матеріалу; поглиблення набутих на уроках знань, розвиток

умінь і навичок усного й писемного мовлення; виховання самостійності, творчих здібностей а також їх пізнавальних інтересів та захоплень» [36, с. 1].

Історична позакласна робота – це насамперед «організація вчителем різних видів діяльності учнів після уроків, що забезпечує необхідні умови для повного накопичення та вільного володіння ними навичками і вміннями теоретичної і практичної роботи для більш глибокого засвоєння і сприйняття історичного досвіду, а також раціонального сприйняття навколишньої дійсності. Вона здійснюється на основі таких принципів: добровільної участі і самостійності, має своїм змістом пізнання історичного минулого і сучасності, спрямовується вчителем і сприяє поглибленню знань учнів з історії, розвитку їх різноманітних інтересів і здібностей, формування гармонійно розвиненої особистості та індивіда» [36, с. 3].

Позаурочна робота з історії здійснюється у двох напрямках:

- розширення і поглиблення історичних знань, набутих на уроках історії;
- вивчення краєзнавчого матеріалу.

«Формами позакласної роботи за кількіним показником учасників поділяють на фронтальну (масову), групову та індивідуальну роботи масової роботи – це екскурсії, експедиції, походи, вікторини, вечори, олімпіади, ігри, зустрічі, створення шкільних краєзнавчих та народознавчих кутків і музеїв. Форми групової роботи: гурток, лекторій, товариство (клуб), видання стінних газет, бюлетенів, рукописних журналів і книг, ведення літопису школи, населеного пункту тощо» [45, с. 7].

Індивідуальні форми: «...читання краєзнавчої, історичної та народознавчої літератури, виготовлення наочних посібників, експонатів для шкільного музею, опрацювання архівних документів, підготовка рефератів, повідомлень, доповідей, складання маршрутів екскурсій та походів, запис спогадів учасників та очевидців історичних подій, опис пам'яток, складання діаграм тощо» [36, с. 5].

Позакласна роботи ділиться на такі групи: «систематичні та епізодичні. Систематичні розраховані на поглиблену, більш тривалу роботу з постійним

або змінним складом учнів. До них відносяться: позакласне читання, гуртки, товариства, клуби, дослідницькі групи тощо. Певні розраховані на притягнення в позакласну діяльність якомога більшої кількості учнів. Це вечори історії і сучасності, обговорення, конференції, екскурсії, походи, експедиції, зустрічі тощо» [29, с. 19].

Важливою складовою частиною освітнього процесу, безсумнівно є позаурочна робота. Вона тісно пов'язана з «класними заняттями, але не підміняє їх, хоч і розв'язує ті самі навчальні й виховні завдання, і в цьому відношенні є продовженням тієї роботи, яка проводиться на уроці. Серед форм позакласної роботи переважає групова, масова форма роботи, що сприяють залученню великої кількості учнів і дає можливість розкрити творчий потенціал кожній дитині. Позакласні заходи не відбуваються час від часу, а носять системний характер творчої співпраці учнів з вчителем» [35, с. 9].

Успіху позаурочної виховної роботи сприяє чітка організація. Необхідно дотримуватись принципу врахування вікових та індивідуальних особливостей учнів. Забезпечення їх єдності, наступності та взаємодії. Розподіл форм позакласної роботи: індивідуальні, гурткові, об'єднуючі та масові.

Індивідуальна робота – це «самостійна діяльність окремих учнів, спрямована на самовиховання (підготовка доповідей, номерів художньої самодіяльності, ілюстрованих альбомів тощо). Це дозволяє кожному знайти своє місце в загальній справі. Вимагає від вихователів знання індивідуальних особливостей учнів шляхом бесід, анкетування, вивчення їх інтересів» [16, с. 37].

Гурткова позакласна робота сприяє виявленню й розвитку інтересів і творчих здібностей у певній галузі науки, мистецтва, спорту – гуртки та секції. У гуртковій роботі використовуються доповіді, обговорення творів літератури, проводяться екскурсії, виготовляється наочне приладдя,

проводяться лабораторні заняття, зустрічі з цікавими людьми. Об'єднуючими формами є – дитячі клуби, краєзнавчі музеї.

Форми масової роботи розраховані на «одночасне охоплення багатьох учнів, їм властиві барвистість, урочистість, яскравість, великий емоційний вплив на дітей - конкурс, олімпіада, змагання, гра вимагають безпосередньої активності кожного. При проведенні ж бесід, вечорів, ранків лише частина школярів виступає як організатори й виконавці. Традиційною формою є шкільні свята. Вони присвячуються датам календаря, ювілеям письменників, діячів культури, розширюють світогляд, викликають відчуття залучення до життя країни. Широко використовуються конкурси, олімпіади, огляди. Огляди найбільш загальна змагальна форма масової роботи, їх завдання - підбиття підсумків» [21, с. 117].

Отже, зв'язок позаурочної роботи з сучасністю здійснюється різними шляхами в залежності від того, чи є «...сучасність безпосереднім об'єктом вивчення і складає основний зміст теми, або ж включається лише в якості доповнення при вивченні історичного минулого. Одне з провідних місць у позаурочній роботі з історії займає виховання учнів на прикладі борців за незалежність України. В закладі проводиться низка позаурочних заходів присвячених розвитку патріотизму на національній самосвідомості. Вшануванню пам'яті загиблих захисників за цілісність, волю та незалежність нашої держави» [30, с. 114]. Розробки різних позаурочних заходів зберігаються в методичному кабінеті закладу (Додаток А).

РОЗДІЛ 3

СИСТЕМА ВИХОВНОЇ РОБОТИ УЧИТЕЛЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ ТА ІСТОРИЧНОЇ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ В ЗАКЛАДІ ОСВІТИ

3.1. Організація методичної роботи з класними керівниками

Сучасній та новій Україні потрібна нова школа, а новій школі - новий вчитель, який поєднує в собі високу духовність і педагогічну майстерність, що формується і вдосконалюється протягом практичної роботи в школі. Фахівці оволодівають «педагогічною технікою» і «технологією виховання», посиляючись на відомі слова вченого-педагога що «майстерність вихователя не мистецтво, а спеціальність, якій треба навчатись. Наявності професійних знань, педагогічних навичок і вмінь, занадто мало, щоб вчитель міг дійсно заволодіти серцями своїх вихованців і повсякденно впливати на їхню діяльність і поведінку, на їхнє самовиховання. Щоб це відбулося йому потрібно бути яскравою особистістю» [37, с. 33]. В цьому й полягає головна специфіка педагогічної праці вчителя.

Методичне об'єднання класних керівників – відомо, що одна з форм методичної роботи в школі, що дає можливість для підвищення рівня фахової майстерності педагогів, робота якого спрямована на системний підхід до виховання учнів, підготовку їх до життя і праці, впровадження в практику школи національно-патріотичної системи виховання. Саме в даній ситуації беру участь в методичному об'єднанні як соціальний педагог, голова методичного об'єднання класних керівників 8-11 класів.

Методичне об'єднання: об'єднує класних керівників навколо проблеми; вчить використовувати нові сучасні форми і методи виховання; планує роботу класу, школи, педагогічного колективу; діагностує рівень досягнень, запити та інтереси дітей, труднощі педагогів у роботі; узагальнює кращий досвід класних керівників; стимулює творчу активність.

На базі кабінету виховної роботи плідно працює клуб класного керівника “Пошук” (Додаток Б), який виявляє «...творчий потенціал

класного керівника, вихователя, задовольняє їхні потреби в актуалізації індивідуального підходу й оригінальних розробок, активізує позицію кожного вчителя, забезпечує колективне вивчення навчально-виховних завдань і творче співробітництво педагогів» [37, с. 47].

В рамках засідань клубу класних керівників проведено низку відкритих заходів за орієнтованою тематикою організації життєдіяльності учнівських колективів, Програми виховання, розглянуто ряд теоретичних питань з даної тематики. Проведення заходів дають можливість вчителям апробувати нові педагогічні технології, нові форми організації позакласної роботи, які вони використовують у своїй педагогічній діяльності.

У жовтні 2023-2024 начального року класними керівниками та соціальним педагогом школи проведено діагностику рівня вихованості школярів за ціннісними ставленнями. Результати діагностики підтвердили, що рівень сформованих ціннісних ставлень учнів школи є хорошим.

Методична робота з педагогами-виховниками сконцентрована на вирішенні проблемного питання школи. Вона будується на основі системного підходу та принципів безперервної освіти педагогічних працівників; ґрунтується на діагностичній основі, глибокому вивченні та аналізі результативності виховного процесу, рівня вихованості учнів, рівня професійної підготовки педагогів-виховників; вивченні ціннісних ставлень та орієнтацій особистості.

Планування методичної роботи проводиться на діагностичній основі, мета якої полягає у виявленні недоліків у практичній діяльності кожного педагога та у розкритті основних шляхів їх подолання і запобігання. В ході діагностики велике значення мають виступи учителів на педагогічних радах і засіданнях клубу, конференціях і батьківських зборах. Це дозволило виявити рівень теоретичних знань класних керівників, умінь застосовувати їх у різних ситуаціях, здатність відстояти, аргументувати свою точку зору. (Додаток В)

Головні зусилля зосереджуються на «надання реальної, дієвої допомоги педагогам у підвищенні їх професійної майстерності, створення творчої

атмосфери, морально-психологічного клімату, які сприяють пошуку кращих технологій педагогічної праці, ефективному втіленню інновацій, оптимізації виховного процесу» [37, с. 58].

Проведення засідань сприяє підвищенню теоретичного рівня педагогічних кадрів, розширенню їх світогляду, дозволяє отримати необхідні знання для втілення інноваційних особистісно орієнтованих виховних технологій, впровадженню активних форм і видів діяльності, запровадженню інтерактивних методик у виховний процес.

Методичне об'єднання класних керівників «Пошук» працює за задалегідь складеним планом роботи. Провідною ідеєю в роботі класних керівників є розвиток особистості учня через гуманізацію та демократизацію відносин в системі «класний керівник – вихованець» за умов спільної інтелектуально-творчої пошукової діяльності класного колективу. Мета їх роботи – «створення мотивації до самовдосконалення кожного учня, мобілізація особистісного потенціалу на основі радісного успіху в спілкуванні; формування позитивної мотивації на здоровий спосіб життя. У виборі форм і методів виховного впливу враховують особливості кожної дитини, прагнуть найефективніше використати її потенційні можливості природних задатків та здібностей» [35, с. 38].

Колектив здобувачів освіти - це могутній засіб і необхідна умова формування особистості. Але у вихованні особистості дитини класні керівники та класоводи не покладається на відносини, які виникають спонтанно, на стихійно сформовану думку стосовно окремих дітей, а вчать школярів бути об'єктивними, справедливими, гуманними і вимогливими, чуйними стосовно інших. Провідною ідеєю у виховній роботі є «...відродження самобутнього характеру кожного учня, розвиток його творчих задатків, поглиблення інтелектуальної самостійності, вдосконалення соціальної поведінки, зміцнення вольової та емоційної сфери, що сприяє всебічному і гармонійному розвитку особистості, яка здатна до саморозвитку, самовиховання, самореалізації, яка керується в житті

загальнолюдськими цінностями, глибоко розуміє традиції свого народу і яка готова до конкурентного вибору свого місця в житті» [35, с. 38].

Таким чином, розвиток творчої ініціативи та активності особистості відбувається тоді, коли класний керівник і вихованець діють разом, об'єднуючись спільною метою, спільними життєвими турботами та будують свої відносини на основі співробітництва і довіри. І як зауважував відомий педагог Василь Олександрович Сухомлинський: «класний керівник – це особа, яка має повсякденний доступ до найдорожчого народного багатства – душі, розуму, почуттів дітей, та предків. Перед ним постають моральні цінності, створені вистраждані протягом століть, з другого багатство народу, його майбутнє, його надія – молоде покоління... Саме найбільше багатство суспільства – Людину, творить класний керівник» [3, с. 78].

3.2. Співпраця з органами самоврядування освітнього закладу

Учнівське самоврядування є універсальною формою активності, яку можна з однаковим успіхом вважати як способом організації буття шкільного колективу, так і чинником творчої самореалізації особистості. Воно має на меті через широко розвинуту систему органів самоуправління забезпечити включення учнів у різноманітну глибоко змістовну діяльність колективу; умови масового залучення учнів до організаторської роботи, до управління справами колективу; сформувавши права і визначитися з обов'язками учнів; сформувавши почуття господаря класу, школи, держави. У даному підрозділі чітко розкривається співпраця учнівського самоврядування, соціального педагога та вчителя історії та правознавства.

Досвід свідчить, що самоврядування дозволяє учням розвинути такі соціальні якості людини, як: толерантність, критичність та конструктивність мислення, повага до власної та чужої праці, оптимізм, гуманізм, здатність до самоаналізу і самовиховання. Воно спонукає до осмислення власної ролі у життєдіяльності колективу і є реальним фактором формування

демократичних, правових засад і традицій у міжособистісному спілкуванні старшокласників, їх підготовки до розбудови громадського суспільства нашої України. І, нарешті, учнівське самоврядування є організацією, що складається з учнів, створена учнями й існує для учнів.

Для забезпечення ділового ритму життя, дисципліни і порядку протягом усього навчального дня в Городищенському загальноосвітньому навчальному закладі створено ефективно діючу систему самоврядування.

Мета – виховати учнів дбайливими господарями ліцею, класу, які вміють співпрацювати на принципах рівності, гласності, демократизму, приймати рішення під власну відповідальність.

Структура учнівського самоврядування в школі має вигляд Шкільного містечка з мерією, мером, виконавчими службами та відділами. До складу Шкільного містечка входять відділи освіти; дітей та молоді; внутрішніх справ; захисту прав та інтересів учнів; культури; спорту, охорони життя та здоров'я; управління праці; клуби; малі ініціативні групи; творчі об'єднання; гуртки; агентство шкільної служби новин. Організаційно-функціональна структура учнівського самоврядування дає певне уявлення про роботу.

Справжня учнівська демократія починається з виборів мера Шкільного містечка. На конференції Шкільного містечка – вищого органу самоврядування, відкритим голосуванням затверджується склад Мерії, обираються керуючі справами, лідери відділів, управлінь та вирішуються важливі питання шкільного життя, напрями діяльності колективу. На таку конференцію діти та учителі збираються на початку навчального року для того, щоб організувати учнів на основі вільного вибору в малих ініціативних групах, відділах, учнівських об'єднаннях. На першому зібранні Мерії кожному члену вручається пам'ятка лідера з основними положеннями про роботу в групі та конкретними обов'язками учасників шкільного самоврядування.

Поряд з цим я, як соціальний педагог, ознайомлюю і вчителів, і учнів з рядом наказів виховного змісту, що мають на меті організацію цілісної

системи учнівського самоврядування. Один із наказів про затвердження педагогів-радників, які закріплені за кожною ділянкою роботи; інші - регламентують основні положення організації учнівського самоврядування. Головною метою педагогів – виховати справжніх господарів школи з розвиненим почуттям відповідальності при прийнятті власних рішень, з умінням співпрацювати на принципах рівності.

До ініціативної групи педагогів-радників входять керівники закладу та учителі, які користуються авторитетом серед дітей. Директор школи та його заступник з виховної роботи працюють безпосередньо з мерією Шкільного містечка, спрямовують і координують зусилля всіх педагогів, ведуть навчання в школі педагогів-радників.

На початку кожного тижня, як правило, голови виконкомів та мерія збираються на «оперативку». На ній кожен відділ звітує про виконану роботу протягом тижня, підбиваються підсумки діяльності по класах з питань навчання, дисципліни, порядку.

Для керівництва навчальним днем школи, організацією консультаційної допомоги з предметів, здійснення чергування створено відділ освіти та внутрішніх справ. Це - своєрідний капітанський місток, звідки ведеться управління навчальною діяльністю, виносять результати успішності, відвідування занять, приймаються і обговорюються рапорти класів за минулий день, аналізується стан дисципліни, чергування та поведінки.

Вже не один рік у ліцеї функціонує служба захисту прав та інтересів здобувачів освіти. Актив відділу захищає права та інтереси дітей, допомагає в організації правових заходів, слідкує за агресією в учнівському середовищі, ускладненні відносин між учнями і вчителями, між дітьми і батьками.

Відділ спорту, охорони життя і здоров'я організовує загальношкільні спортивно-оздоровчі заходи, спортивні ігри, пропагує здоровий спосіб життя, відповідає за діяльність спортивних клубів. У спортивно-оздоровчому клубі

«Гарт» працюють секції: греко-римської боротьби, легкої атлетики, волейболу, баскетболу, футболу, шахів та шашок.

Цікаво організована робота відділу культури. До послуг школярів працює театр великої ляльки «Шанс» та Клуб «Дозвілля», які забезпечують організований відпочинок учнів, учителів, батьків. До Клубу «Дозвілля» входить вокально-хоровий (керівник Наумчук Г.В.), хореографічний гурток та гурток з образотворчого мистецтва «Палітра».

Відділ «Агенство служби новин» один раз у два місяці випускають газету «Шкільний вісник», в якому висвітлюють переможців різних конкурсів, районних олімпіад, цікавинки шкільного життя.

Традиційними стали в ліцеї: дискотеки, розважальні програми «Розсміши коміка2, «Міс ліцею», «Маленька красуня», «Моя співуча родина», флешмоби. А тепер в моді сьогодення: волонтерські клуби, плетіння маскувальних сіток, майстерні по виготовленню енергетичних батончиків.

Важливою є постійна участь кожного вихованця в малих ініціативних групах, які мають певне коло обов'язків, вироблених колегіально, з урахуванням потреб школи, класу, завдань цього органу.

З метою реалізації Програми національного-патріотичного виховання учнівської молоді лідери Шкільного містечка активно включаються до проведення тематичних тижнів, декад, зустрічей. Щороку у вересні місяці проводять тиждень «Увага! Діти на дорозі», під час якого відбувається зустріч з інспектором Березнівського відділення поліції, проводяться рольові ігри та вікторини.

Виховання патріотичних почуттів, бажання стати на захист рідної держави, з нагоди Дня пам'яті та примирення кожного року організовується зустріч з учасниками АТО та проводиться благодійний концерт на підтримку воїна-землякам. Під час проведення Тижня історії та патріотичного виховання лідери учнівського самоврядування є активними учасниками: інтелектуальної гри «Не вір очам своїм», історичної гри «Що? Де? Коли?».

З нагоди «...увічнення пам'яті жертв Голодомору 1932-1933 років постійно проводяться заходи «Голокост – пам'ять віків» та до політичних репресій виховний захід «Великий терор». Членами учнівського самоврядування, педагогом-організатором також організуються та проводяться різні акції: акція «Голуб миру», «Лист солдату», «Допоможи солдату» - зібрані листівки, продукти харчування, малюнки, обереги зроблені своїми руками передають воїнам ЗСУ» [16, с. 20].

Процес становлення і дії учнівського самоврядування реалізується у діяльності, яка здійснюється дитиною на початку за допомогою дорослих, потім - самостійно. Саме у спільній діяльності відбувається розвиток, розкриття внутрішніх можливостей дитини. Тому важливо об'єднати всі зусилля для виховання особистості, яка відповідає сучасним вимогам суспільства.

Таким чином, «...учнівське самоврядування – це педагогічна технологія, яка сприяє розвитку громадянських якостей дитини в системі демократичних взаємин виховного колективу на принципах самореалізації, самодіяльності, самодостатності та самоорганізації особистості» [19, с. 43].

3.3. Розвитково-корекційна робота з батьками. (Клуб «Разом», «Єдність»)

Ми розуміємо, що тільки разом з батьками, спільними зусиллями, вчителі можуть дати дітям велике людське щастя. Важливу роль у поглибленні сімейного виховання відіграє розгортання системи педагогічного всеобучу батьків (Додаток Г).

Педагогічна освіта батьків у школі здійснюється у межах клубу педагогічних знань для батьків «Співдружність», також безпосередньо класними керівниками. Ми виходимо з того, що в ст. 61 Кодексу законів про сім'ю та шлюб України «Права та обов'язки батьків по вихованню дітей» зазначається, що батьки мають право та зобов'язані виховувати своїх дітей,

турбуватися про їх здоров'я, фізичний, духовний і моральний розвиток, навчання, готувати їх до праці. Батьки постійно аналізують поведінку своїх дітей (Додаток Д).

Педагогічний всеобуч спрямований на гуманізацію відношень батьків та дітей, формування у батьків інтересу до виховання дітей, допомогу сім'ї у пошуку і виборі найбільш раціональних засобів і прийомів виховання.

Позитивний результат в роботі з батьками дають «...зустрічі з лікарями, юристами, працівниками правоохоронних органів. Успішність виховного процесу залежить від того, як складаються відносини між педагогами, учнями і батьками...» [34, с. 12].

Система виховної роботи школи складається на основі взаємодії школи, батьків і вчителів (Додаток Е). Індивідуальна робота з батьками (індивідуальні бесіди та консультації, зустрічі з батьками в „батьківські дні”) сприяє становленню міцних та дружніх стосунків з родинами учнів.

Вплив сім'ї на дитину унікальний, а багато в чому й незамінний. В сім'ї особистість формується в природних умовах, вихователі тут найближчі й найдорожчі для дитини люди, з якими вона постійно спілкується і яким повністю довіряє.

У сім'ї, образно кажучи, закладається коріння, з якого виростають потім і гілки, і квіти, і плоди. «Сім'я - це джерело, водами якого живиться повноводна річка нашої держави».

Батьки впливають на дітей передусім своєю особистістю. Тільки «...зразкові, працьовиті, духовно багаті, інтелектуально і культурно розвинені батьки впливають на дітей не механічно, а через безпосереднє спілкування та спільну діяльність» [42, с. 15].

На жаль, у вихованні дітей знижується роль сім'ї. Зростає кількість батьків, які взагалі не виконують виховних функцій та своїх обов'язків стосовно дітей. Збільшується число бездоглядних дітей; сімей, де батьки неспроможні створити умови для нормального життя дітей. Такі діти становлять „групу ризику”, стаючи на шлях, який веде у безодню.

В ліцеї добре налагоджена робота батьківського клубу «Співдружність». Для забезпечення диференційованого підходу в роботі з батьками клуб поділяється на дві секції: 1-4 класи – батьківський клуб «Разом» - керівник якого є Гурин Т.А., та 5-9 класи клуб «Єдність» керівник Воробей А.В. Метою цих клубів є створення єдиного освітнього простору «сім'я – школа»; «...надання практичної психолого-педагогічної допомоги і підтримки батькам шляхом набуття ними психологічних і педагогічних знань і умінь; надання можливості спілкування і обміну досвідом у вирішенні проблем; виховання батьківської відповідальності» [37, с. 58].

Цікаво та змістовно проходять заняття у цих клубах. Батьки із задоволенням приходять на заняття, під час яких педагоги спонукають батьків до розмірковувань про особливості виховання дитини в родині; розширюють уявлення батьків про родину, як головну загальнолюдську цінність, за допомогою анкетування визначають рівень комфортності дитини в родині.

Для батьків учнів 1-4 класів проведено тренінг «Усвідомлене і відповідальне батьківство», де визначалися основні засади усвідомленого батьківства, розглянули роль батьківства в житті людини, проаналізували стилі батьківської поведінки стосовно дітей та їх вплив на процес формування особистості дитини.

Для батьків 1-9 класів пройшло засідання «круглого столу» на тему: «Агресивні діти: причини та наслідки». Батьки виконували різні завдання, брали до уваги поради соціального педагога – Ціпана І. І., отримали рекомендації для батьків «Типи агресії і засоби будови відносин», пам'ятки «Як допомогти дитині стати менш агресивним». Ще на одному із засідань розглядали про найбільші вікові проблеми учнів на занятті з теми: «Проблеми віку та їх вирішення».

З метою якісного впливу на всі категорії учнів, класними керівниками, соціальним педагогом Ціпаном І. І. здійснювалась індивідуальна робота з учнями, які виховуються в сім'ях, що опинилися у складних життєвих

обставинах, перебувають на внутрішньошкільному контролі, групі ризику. Вони працювали над удосконаленням системи ранньої профілактики, проводили психолого-педагогічне діагностування, індивідуальну роботу з неповнолітніми, надавали сім'ям психолого-педагогічну допомогу.

Проведення інформаційно-навчальних заходів для батьків є однією із «...складових у роботі з формування здорового способу життя дітей і молоді. Основною метою роботи з сім'ями є гармонізація сімейних стосунків, формування культури життя в сім'ї., профілактика негативних проявів у дитячому та молодіжному середовищі» [45, с. 39].

Після повномасштабного вторгнення країни-агресора, дуже актуальними стали батьківські вечори стосовно взаємодопомоги та співдружності. Об'єднання та спільні інтереси стали мотивацією для створення волонтерських батьківських груп. На даних засіданнях розглядаються форми та методи подолання стресових ситуацій в сім'ї та в колективі. Батки на даних заняттях плетуть маскувальні сітки для захисників, готують продукти харчування, енергетичні батончики, різноманітні випічки.

Отже, за допомогою цих занять ми маємо «...можливість об'єднати усіх учасників освітнього процесу в одне ціле, формувати загальнонаціональну самосвідомість та патріотичність» [15, с. 7]. Такі форми роботи з батьками забезпечують активне сприйняття та критичне осмислення інформації, обговорення та розв'язання педагогічних ситуацій, спонукання батьків до роздумів і колективних дискусій (Додаток Є).

3.4. Організація правової освіти та виховання

Основною та складною динамічною, залежною від економічних, політичних і соціальних чинників модель реалізації основних напрямків діяльності освітнього закладу, що вимагає взаємообумовленості та взаємозв'язку «...елементів правоосвітнього та правовиховного процесів, передбачає широке коло й активну позицію всіх задіяних суб'єктів, здійснюючи позитивний вплив на них; покликана створити умови для

розвитку правового мислення в учнів і забезпечити цілеспрямоване формування в дітей звички діяти відповідно до закону є система правової освіти та виховання в школі» [28, с. 1].

Сьогодення вимагає, щоб виховний вплив держави, усіх виховних інститутів, враховуючи інтереси особистості та суспільства, спрямовувалися на профілактику негативних проявів поведінки дітей та учнівської молоді, на допомогу та їх захист, вироблення імунітету до негативних впливів соціального середовища. При цьому інтенсивно забезпечується «...система заходів економічного, правового, психолого-педагогічного, соціально-методичного, інформаційно-освітнього характеру, спрямована на формування позитивних соціальних настанов, запобігання вживанню наркотичних речовин, різних проявів деструктивної поведінки, відвернення суїцидів та формування навичок здорового способу життя, культури статевого життя» [30, с. 184].

Однією з необхідних умов перетворення України у справжню правову державу є підвищення рівня правової освіти населення, у першу чергу молоді. Але найважливіше місце тут займає школа.

Дане питання постійно перебуває в центрі уваги педагогічного та учнівського колективів Городищенського ліцею і спрямоване на вироблення нової філософії виховання, визначення шляхів підвищення професійної компетентності вчителів у «...здійсненні превентивної роботи, вдосконаленні змісту традиційних і нетрадиційних форм і методів, побудові нових стратегій виховання» [27, с. 258].

Сучасний освітній заклад має безліч проблем, і найболючіша серед них - зростаючі труднощі у вихованні дітей та підлітків. Вчителі зіткнулися з проблемами, яких не знали раніше. Почастішали прояви грубості у ставленні до вчителів, батьків, ровесників.

Правове виховання в ліцеї здійснюється на основі «Конституції України, Програми правової освіти населення України та річного плану школи, Конвенції про права дитини, Декларації прав дитини, Закону України

«Про охорону дитинства», включає правоосвітню роботу та роботу по попередженню правопорушень» [33, с. 48].

У ліцеї існує своєрідна система профілактичної роботи: контроль за відвідуванням учнями ліцею; розроблені спеціальні правила для учнів, які вивчаються ще з початкових класів; проводяться цикли виховних заходів на правову тематику; учні охоплені заняттями в шкільних та позашкільних гуртках та секціях, постійними та тимчасовими дорученнями; ведеться постійна індивідуальна робота з учнями та батьками. Розроблена низка нормативно-правових документів.

Здійснення правовиховної роботи з учнями починається з перших днів перебування дитини у закладі освіти. Учителі початкових класів проводять індивідуальні бесіди з учнями та їх батьками, відвідують їх вдома, вивчають соціальні та психологічні умови, у яких виховуються діти, проводять ранню діагностику.

Одержані молодшими школярами правові знання у поєднанні з «...практичним дотриманням дисципліни і порядку в класі та за його межами, відіграють важливу роль у становленні світогляду, моральному і правовому вихованні, формуванні правової культури здобувачів освіти» [33, с. 48].

Значна увага приділяється у ліцеї переходу від молодшого до середнього шкільного віку, оскільки саме на цьому етапі найчастіше трапляються невиправдані витрати у навчальній та виховній діяльності. Класні керівники майбутніх 5-их класів призначаються завчасно, тому мають можливість побувати на уроках у четвертокласників, більше дізнатися про своїх вихованців. Вивчення індивідуальних особливостей дітей, їх здібностей та нахилів, створення належного мікроклімату в кожному класному колективі стає запорукою гарної поведінки та успішного навчання учнів середніх та старших класів. Крім того, робота з цими віковими категоріями дітей спрямовується на «...пізнавально-інтелектуальну діяльність дітей, що

сприяє розумовому, морально-етичному, естетичному розвитку дітей, виробленню у них стійкості до негативних впливів» [28, с. 4].

Усередній ланці класні керівники під час годин спілкування знайомлять учнів з правами людини, правами дитини, міжнародними правовими документами, присвяченими захисту прав людини, висвітлюють проблеми захисту прав дитини в Україні й у світі.

Відповідно у старшій ланці використовуються активні форми навчальної роботи: ділові ігри, дискусії, ситуаційні методики, парна робота. Такі методи дозволяють учням включатися в активний процес пізнання світу, людей і самих себе; формують уміння і навички характеризувати явища і процеси суспільного життя, знаходити інформацію; аналізувати та оцінювати її; формувати й висловлювати свою власну думку, робити вибір і займати свою позицію.

Правова освіта здобувачів освіти здійснюється також під час вивчення предмета «Основи правознавства» у 9-10 класах. Під час проведення уроків вчитель правознавства застосовує різні нормативно-правові акти, приділяє велику увагу формуванню «...правового світогляду молоді, вихованню дітей у дусі поваги до прав та основних свобод людини, у піднесенні культури прав людини, сприяє усвідомленню учнями необхідності побудови правової держави. Уроки вчитель урізноманітнює за допомогою інтерактивних методів навчання: дискусії і цікаві диспути, лекції та рефератні диспути, засідання круглого столу» [21, с. 258]. Для ефективнішого проведення профілактичної роботи серед неповнолітніх вчителі «...користуються такими педагогічними сучасними технологіями як інтерактивне навчання і виховання» [21, с. 258].

До інтерактивних форм і методів виховання ми відносимо: тренінги, робота в малих групах, робота в парах, «мозковий штурм», акваріум, мікрофон, ажурна пилка, аналіз ситуації, дискусія, «коло ідей», «рольова гра», займи позицію, зміни позицію, дебати тощо.

Індивідуальна робота проходить шляхом: виявлення причин правопорушення; постійного відвідування учня вдома; «тісного взаємозв'язку з батьками, з інспектором кримінальної міліції в справах неповнолітніх; знайомства з друзями; залучення до гурткової роботи, розподілу доручень; відвідання уроків вчителів-предметників (з метою спостереження за учнями з девіантною поведінкою); контролю за участю у трудових справах класу; залучення до власних і загальношкільних справ; проведення різноманітних бесід» [37, с. 59].

У закладі загальної середньої освіти склалася відповідна система профілактичної роботи. З метою виявлення порушень дисципліни на уроках та в позаурочний час, запізнь та пропусків уроків без поважних причин, втеч з уроків, відсутності в школярів навчальних посібників та шкільного приладдя, їх неуспішності складаються покласні рапорти, де фіксуються всі ці порушення. У кінці дня інформація систематизується заступником директора з навчально-виховної роботи, який веде зведений журнал для щомісячного підведення підсумків на загальношкільній лінійці. У закладі створена чітка система контролю за станом відвідування учнями школи.

При Раді ліцею працює рада з профілактики правопорушень, до складу якої входять вчителі, батьки, громадськість. На засіданнях ради профілактики виступаю як соціальний педагог та вчитель правознавства.

На засіданні заслуховуються батьки, які не забезпечують належного виховання дітей. Спільно з працівниками сільської ради, дільничним інспектором, дирекцією ліцею сплановано відповідну роботу та проводяться рейди-перевірки умов навчання та виховання дітей вдома.

Посильну допомогу у справі профілактики правопорушень серед учнів школи надає виконком Городищенської сільської ради, дільничний інспектор та соціальний працівник. Періодично на його засіданнях заслуховуються батьки, які недобросовісно відносяться до виховання дітей

На внутрішкільному обліку знаходиться учні, з якими ведеться профілактична робота. За кожним з них закріплений громадський

вихователь, який має вплив на дитину. На кожного цього учня заведена індивідуальна картка, де фіксуються зміни у характері дитини.

Результати всебічної діагностики допомагають знайти шляхи колекційної і розвиваючої роботи з «важким» учнем. Прояви неадекватної поведінки, які трапляються в учнівському колективі, обговорюються на класних зборах, засіданнях батьківського комітету. Найбільш злісні вчинки розглядаються Радою ліцею.

Дирекція і педагогічний колектив ліцею приділяють велику увагу зв'язкам з правоохоронними органами району та управління юстиції, лікарями, службою в справах сім'ї та молоді. Все це забезпечило очікувані результати: «...ліцей здійснює цілеспрямовану правову освіту через мережу факультативів, які читаються з авторськими програмами, та гуртків; інноваційні підходи у навчанні та вихованні сприяють поступовому формуванню в здобувачів освіти «власної точки зору, власної позиції, умінню аргументувати думку, робити вибір; виховна робота дозволяє побачити реальні результати щодо формування в учнів певного рівня правосвідомості» [32, с. 39]. На даний момент жоден учень ліцею не стоїть на обліку в кримінальній міліції.

Отже, ми помітили, що ефективність цієї роботи підвищується якщо: використовуються активні форми й методи виховного впливу на учнів; педагоги використовують досягнення педагогічної та психологічної науки, опановують новітні педагогічні технології; «...стимулюється здоровий спосіб життя і позитивна орієнтація у процесі соціалізації учнів; сімейно-шкільне виховання гармонізується на засадах гуманізму, доброзичливості, демократизму, партнерських відносин учасників освітнього процесу» [33, с. 22] (Додаток Ж).

ВИСНОВКИ

Враховуючи завдання національного виховання, визначені в «концепції виховання дітей та молоді у національній системі освіти, виховна робота організована й проводиться в різних формах і напрямках: національно-патріотичне, екологічне виховання, правове, превентивне, художньо-естетичне.

В управлінні життєдіяльністю освітньої установи в цілому та в дитячому колективі зокрема не обійтися без системного підходу. Системний підхід дозволяє класному керівнику раціонально розподіляти свої зусилля при організації виховного процесу в класі. При створенні виховної системи класу формується «обличчя» класу, його індивідуальний вигляд» [35, с. 44].

На сучасному етапі класні керівники, використовують методи виховання не тільки як засіб подолання негативних тенденцій у розвитку особистості, але і як засіб формування позитивних властивостей і якостей. Використання для виховання і розвитку особистості «...ідеї особистісно зорієнтованого виховання, яке втілює демократичні, гуманістичні принципи випереджаючої освіти для сталого розвитку» [27, с. 379].

Національно-патріотичне виховання дітей та молоді визнано в Україні пріоритетним напрямом державної політики. Основною метою національно-патріотичного виховання є формування національно-свідомого громадянина на шляху демократичного розвитку нашої держави. Адже саме українцям притаманні любов до рідної землі, гордість за своє історичне минуле, повага до звичаїв, традицій, культури, духовних надбань нашого народу.

Працюючи над реалізацією «Концепції національно-патріотичного виховання», педагогічний колектив закладу свою виховну роботу спрямовує на «...виховання свідомого громадянина, патріота України» [14, с. 111].

Відповідно до розпорядження КМУ від 07 грудня 2016 року № 954-р «Про затвердження плану заходів щодо популяризації державних символів України, виховання поваги до них у суспільстві», враховуючи Рекомендації щодо порядку використання державної символіки в навчальних закладах України, затверджених наказом МОН України від 07 вересня 2000 року № 439, наказу ДОН від 09.02.2017 року № 75/0/212-17 «Про затвердження плану заходів щодо популяризації державних символів України, виховання поваги до них серед учнівської та студентської молоді області », наказу МОН України від 16.06.2015 № 641 «Про затвердження Концепції національно-патріотичного виховання дітей і молоді », заходів щодо реалізації Концепції національно-патріотичного виховання дітей і молоді з метою введення поваги до державних символів у ранг пріоритетних елементів патріотичного виховання та формування в учнівської молоді свідомого дотримання пошестей та правил поведінки щодо державних символів в повсякденному житті, під час урочистих і офіційних заходів та з метою посилення національно-патріотичного виховання дітей та учнівської молоді.

В усіх класних кімнатах даного закладу де працюю – оформлені куточки державної символіки, де учні мають змогу ознайомитися з державними символами України – Гербом, Прапором, Гімном. Класними керівниками під час проведення класних годин, тематичних заходів виховується повага до державної символіки. Всі урочистості супроводжуються Гімном України та підняттям Державного Прапора України.

Виховуючи повагу до історичного минулого нашого народу, учні беруть участь і перемагають у різноманітних представницьких масових заходах, що надає їм не лише неоціненний досвід набуття навичок науковості, пошуковості, але й учить поважати традиції свого народу, його велику культурну спадщину[28, с. 3].

З метою виховання поваги здобувачів освіти до традицій українського народу в ліцеї систематично проводяться такі заходи:

- «День Козацтва»;
- Акція «Говоримо українською»;
- Загальноліцейні перегляди українських мультфільмів;
- Галерея малюнків «Моя люба українська мова»;
- Заходи до Дня Соборності України: «Україна соборна»;
- Мовно-літературний конкурс імені Т.Г.Шевченка;
- Святкові заходи з нагоди народження Т. Г. Шевченка «І щоб здавалося слова...»;
- Заходи до Міжнародного дня рідної мови.

Традиційними в ліцеї є заходи щодо відзначення дня Героїв небесної сотні, уроки мужності до річниці визволення України від німецько-фашистських загарбників, історичні та виховні години (класні керівники 1-11 кл.); зустрічі з воїнами АТО та воїнами, які брали участь в воєнних діях на території інших держав.

На виконання наказу управління освіти «Про розвиток волонтерського руху в закладах освіти району» з метою залучення дітей та учнівської молоді до активної волонтерської діяльності, сприяння та розвитку волонтерського руху, створення позитивного іміджу діяльності волонтерів, реалізації соціальних проектів і підтримки волонтерських загонів в школі було створено волонтерські загони, які брали участь в таких заходах:

- Акція «Допоможи воїну ЗСУ» (солодка ярмарка);
- Акція «Обігрій захисника» (збір теплих речей);
- Всеукраїнська акція «Голуб миру»;
- Виготовлення оберегів для воїнів ЗСУ та енергетичних батончиків;
- Інформаційна лінійка, виховні години щодо відзначення Дня Гідності та Свободи;
- Екскурсія в краєзнавчий музей та шкільний музей;

- Збір матеріалів для оформлення експозиції в музейній кімнаті бойової слави «Наші Герої вічно в строю»;
- Конкурс плакатів і малюнків «Будь-якій війні скажемо: «Ні!»»;
- Проведення виховних годин та уроків мужності до визволення України від німецько-фашистських загарбників;
- Урочистості з відзначення Дня Пам'яті та Перемоги над нацизмом у Європі;
- Проведення Всеукраїнської дитячо-юнацької військово-патріотичної гри «Сокіл» («Джура»).

Головне, що заходи, в яких беруть участь усі «...учасники освітнього процесу, за допомогою яких розвиваються патріотичні якості. Батьки та діти мають можливість розвивати свої волонтерські здібності, та показати свої якості патріота, свідомого громадянина, який готовий цілеспрямовано стояти гна захисті своєї держави» [36, с. 6].

Отже, «колективні творчі справи не тільки сприяють формуванню особистості з активною громадянською позицією, а й вчать жити і працювати в колективі, сприяють адаптації до сучасного соціуму, духовно збагачують особистість учня, допомагають у осмисленні життєвих цінностей, у вивченні сучасних реалій життя і перспектив розвитку особистості» [44, с. 10].

Підводячи підсумки, слід відзначити, що системний підхід до освіти і виховання, який впроваджується в нашому ліцеї, дає певні результати:

- ліцей здійснює цілеспрямовану правову освіту через мережу факультативів, які читаються з авторськими програмами, та гуртків;
- інноваційні підходи у навчанні та вихованні сприяють поступовому формуванню здобувачів освіти власної точки зору, власної позиції, умінню аргументувати думку, робити вибір.

Система виховної роботи дозволяє побачити реальні результати щодо формування в учнів певного рівня правосвідомості. Педагогічний колектив ліцею і надалі планує ефективну та якісну роботу закладу. Необхідно тісніше

співпрацювати з батьківською громадськістю, постійно надавати допомогу батькам у вихованні власних дітей, ширше й ефективніше використовувати можливості учнівського самовдосконалення.

Учасники освітнього процесу та педагогічний колектив ліцею сьогодні готовий з впевненістю вирішувати будь-які завдання навчання і виховання здобувачів освіти, професійно та впевнено крокувати в майбутнє, виховуючи патріотично-усвідомлене молоде покоління.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

- 1.Алексюк А.М. Педагогіка вищої освіти України. Історія. Теорія / А.М.Алексюк. К.: Либідь, 1998. 560 с.
- 2.Андрущенко В.П. Інтеграція цінностей : Педагогічний досвід Європи. Стаття перша. Велика Хартія Університетів. *Вища освіта України : теоретичний та науково-методичний часопис*. 2013. № 1. С. 5–10.
- 3.Андрущенко В.П. Роздуми про освіту : статті, нариси, інтерв'ю. К. : Знання України, 2004. 804 с.
- 4.Балл Г. Раціогуманізм як форма гуманізму відповідна викликам сучасності. *Професійна освіта: педагогіка і психологія польсько-український щорічник* / за ред. Т. Левовицького, І. Зязюна, І. Вільш, Н. Ничкало. Київ, 2012. Вип. XIV. С. 93–108.
- 5.Бачинська Є.М. Механізм формування інноваційного освітнього простору в регіоні. *Педагогіка і психологія*. 2007. №1(54). С. 79–88.
- 6.Березівська Л.Д. Організаційно-педагогічні засади реформування шкільної освіти в Україні у ХХ столітті : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. пед. наук : спец. 13.00.01 «Загальна педагогіка та історія педагогіка». К., 2009. 43 с.
- 7.Бібік Н.М. Компетентнісний підхід : рефлексивний аналіз застосування. *Компетентнісний підхід у сучасній освіті : світовий досвід та українські перспективи : бібліотека з осв. політики* / під заг. ред. О.В. Овчарук. К.: «К.І.С.», 2004. 52 с.
- 8.Бондар В.І. Теоретико-методологічні та технологічні основи модернізації системи підготовки вчителя. *Педагогічна і психологічна науки в Україні : зб. наук. праць* : [в 5 т.]. К.: Педагогічна думка, 2012. Т. 1. : Загальна педагогіка і філософія освіти. 302 с.
- 9.Бардюк О. Розвиток історичної свідомості школярів через основні форми позакласної роботи: навчально-методичний посібник. Грем'яче. 2014.

- 10.Васянович Г.П. Педагогічна етика: навч.-метод. посіб. Львів: Норма, 2005. 344 с.
- 11.Венцева Н. Де народжується істина? *Історія в школах України*. 2004. № 7. С. 12-17.
- 12.Вишневський О. Український виховний ідеал і національний характер (витоки, деформації і сучасні виклики). Дрогобич : Видавець Святослав Сурма, 2010. 160 с.
- 13.Володько В. Педагогічна система навчання : теорія, практика, перспективи : навч. посіб. [для викл., студ. вищ. навч. закл. освіти]. К. : Пед. преса, 2000. 198 с.
- 14.Гончаренко С.У. Цілісність педагогічної системи і процесу: методологічний аспект.*Філософія педагогічної майстерності : зб. наук. праць / Ін-т пед. освіти і освіти дорослих АПН України*, Вінниц. держ. пед. ун-т ім. М. Коцюбинського; [редкол.: Г. Ничкало (голова) та ін.]. К.; Вінниця, 2008. 124 с.
- 15.Голубенко М.. Технологія роботи класного керівника з батьками учнів. *Школа класного керівника*. К.: Вид. Дім "Шкіл.світ": Вид. Л.Галіцина, 2005. С.104-106; С. 110-124.
- 16.Демяненко Н.М. Загальнопедагогічна підготовка вчителя в Україні (XIX – перша третина XX століття) : [монографія]. К. : ІЗМН, 1998. 328 с.
- 17.Дем'янюк Т.Д. Організація виховного процесу в сучасному загальноосвітньому навчальному закладі: Навчально-методичний посібник. К. –Рівне: РДГУ. 2006, 416 с.
- 18.Дем'янюк Т.Д., Байрамова М.Г., Лашта В.І., Мельничук Л.С. Інноваційні технології методичної роботи з педагогічними кадрами в умовах району. Київ-Рівне: Волинські обереги, 2004.
- 19.Дем'янюк Т.Д., Байрамова М.Г., В. Оржеховська., Мельничук Л.С. Превентивне виховання учнівської молоді: інноваційні технології. Київ – Рівне, 2006.

20. Державна національна програма "Освіта" (Україна XXI століття). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/896-93-%D0%BF#Text> (Дата звернення: 01.03.2024 р.)
21. Дичківська І.М. Інноваційні педагогічні технології: навч. посіб. К. : Академвидав, 2004. 352 с.
22. Драч І.І. Компетентнісний підхід як засіб модернізації змісту вищої освіти. *Проблеми освіти : наук. зб. / [кол. авт.]*. К. : Ін-т іннов. технологій і змісту освіти МОН України. 2008. Вип. 57. 448 с.
23. Дубасенюк О.А. Акмеологічна концепція професійного становлення майбутнього педагога. *Акмеологія – наука XXI століття : розвиток професіоналізму : матеріали Другої міжнар. наук.-практич. конф. / наук. ред. В. І. Перевозчиков*. К. : КМПУ імені Д. Грінченка, 2008. 105 с.
24. Євтух М. Б. Пріоритети професійної підготовки вчителя в системі університетської освіти. *Педагогічна і психологічні науки України : до 20-ти річчя НАПН України*. К. : Педагогічна думка, 2012. Т.5. Вища освіта. С. 228–241.
25. Желуденко М. О. Цінності освіти і виховання у педагогічних системах Німеччини і України : дис. ... кандидата пед. наук : 13.00.01. К., 2006. 385 с.
26. Жигірь В. Професійна педагогіка : навч. посіб. К. : Кондор, 2012. 336 с.
27. Зайченко І.В. Види, форми і методи роботи вчителя, класного керівника з батьками учнів. *Педагогіка*. Чернігів, 2003. С. 377-380.
28. Закон України „Про виховання дітей та молоді” (проект). *Світ виховання*. 2004, №4 (5) – 6.
29. Закон України "Про позашкільну освіту". від 22 червня 2000 року № 1841-III;
30. Ковальчук В. А. Вплив освітньо-виховного середовища навчального закладу на становлення особистості. *Відносини між батьками і дітьми: проблеми та шляхи їх розв'язання : матеріали міжвуз.*

- (заочної наук.-практ. конф., Хмельницький, 25 лютого 2015 року) / за ред. Н. В. Казакової. Хмельницький : ФОП «О. М. Казаков», 2015. С. 178-180.
- 31.Ковальчук В. А. Зарубіжний досвід підготовки вчителів до роботи в умовах варіативності освітньо-виховних систем. *Нові технології навчання : зб. наук. праць / Ін-т інноваційних технологій змісту освіти МОН України; Академія міжнар. співробітництва з креативної педагогіки*. Вінниця-Київ, 2014. Вип. 83. С. 118–123.
- 32.Ковальчук В. А. Концептуальні положення моделі освітньо-виховної системи сучасної школи. *Сталий розвиток: проблеми та перспективи : зб. наук. праць / за ред. О. А. Дубасенюк*. Житомир : Вид-во «Полісся», 2015. С. 83–90.
- 33.Концепція формування позитивної мотивації на здоровий спосіб життя у дітей та молоді. К. 2004.
- 34.Конфлікти з батьками: чи можна їх уникнути? *Все для вчителя*. 1997. - № 17-18. С. 10-12
- 35.Національна програма виховання дітей та учнівської молоді. *Світ виховання*. 2004, №4 (5). С. 7-30.
- 36.Олексін, Ю. П. Шевчук, Т. Є. Силабус навчальної дисципліни «Організація позакласної роботи з історії в школі» для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) освітнього ступеня, спеціальності 014.03 «Середня освіта (Історія)» освітньо-професійної програми «Середня освіта (Історія)». [Силабус]. URL: <http://ep3.nuwm.edu.ua/id/eprint/29768>
- 37.Олексієвець Н.В. *Виховна система школи*. Березне, 2017. 147 с.
- 38.Пащенко Д. І. Історія освітньо-виховних систем : навч. посіб. / авт.-упоряд. О. О. Умань : ПП Жовтий О. О., 2012. 107 с.
- 39.Пометун О. Методика навчання історії в школі. К. : Генеза, 2006. 328 с.

40. Пометун О. І. Компетентнісний підхід в освіті й оцінювання навчальних досягнень учнів з історії. *Історія та правознавство*. 2004. № 23. С. 2-3.
41. Пометун О. І. Компетентнісний підхід у сучасній історичній освіті. *Історія в школах України*. 2007. № 6. С. 3-12.
42. Постовий В. Г. Формування педагогічної культури батьків в сучасних умовах: Науково-методичний збірник. К., 1998.
43. Ситник Г. І. Орієнтовна програма національного виховання учнівської молоді Рівненщини / методичний вісник. Випуск І. Рівне: РОІППО, 2007.
44. Ситник Г. І., Гавриш Н. П. Орієнтовна Програма національного виховання учнівської молоді Рівненщини. *Методичні вісники*. Випуск: 1,2,3. Рівне: видавництво РОІППО – 2007, 2008.
45. Сержеховська В.М. Проблеми превентивного виховання неповнолітніх у сучасних умовах. *Світ виховання*. №2. 2004.

ДОДАТКИ

ДОДАТОК А

Свято «Хай буде мир на всій Землі»

Вед. 1 Доброго дня!

Доброго дня – нині, щодня!
Хай не псується годинник на вежі,
Хай буде все на землі як належить:
Сонце як сонце, літо – як літо
Дощик– як дощик, діти – як діти.

Вед. 2 Ми радо гостей зустрічаймо

Від щирого серця усім побажаймо
Мирного неба, сонця ясного,
Безмежного щастя і здоров'я міцного

Вед. 1 Кожному в залі щастя бажаємо.

Маку – цвітіння, житу – врожаю
Небові – миру, голубу – неба
Кожній людині – всього що треба.

Вед. 2. Жовте листя, гарний настрій

День для Вас іде прекрасний,
Хай несе добро і радість,
Енергійність, швидкість, жвавість.

Вед. 1 Гостей годиться хлібом-сіллю зустрічати.

Привітним, добрим словом віншувати.
Прийміть же хліб на мальовничім рушникові.
Щасливі завжди будьте і здорові.

(вручення короваю)

Вед.1 Наша рідна Батьківщина – Україна. Багата і гарна наша земля. Милозвучна пісенна мова нашого народу, щирі, працелюбні люди живуть на ній. І ми повинні знати, пам’ятати і гордитися своїми предками і нинішніми славними українцями, які своїми подвигами прославляють Україну в цілому світі.

Вед. 2 Національна гідність і патріотизм – це важливі якості особистості, що забезпечать відродження нашої держави, її міць та авторитет у світі. Ми кохаємо нашу неньку Україну і вона живе в нашому серці. З великою любов’ю і повагою до Батьківщини ми промовляємо «Ми – українці з Україною в серці».

Вед. 1 Вітчизна починається з мене...

Який глибокий зміст криється в цих словах – це відповідальність, самовіддана праця. Від того, які ми, що корисного робимо залежить якою буде наша держава, наше сьогодні і наше майбутнє. Тому головне завдання для кожного педагога закладу дошкільної освіти виховати у дитині ціннісне ставлення до себе, до батьків, до людей, до держави, виховати справжнього патріота України.

Дит.1 У всьому світі – кожен знає:

Є Батьківщина лиш одна
І в нас вона одна єдина –
Це наша славна...Україна

Дит.2 Моя Україна — найкраща, єдина,

Червона калина, коріння моє.
Люблю тебе, рідна моя Батьківщино
І горда, й щаслива, що ти в мене є!

Дит.3 Є край, де найкращі у світі пісні

І цвітом чарує калина
Де сонечко вперше всміхнулось мені

Це дім мій – моя Україна

Дит. 4 Люблю тебе мила Україно,
Бо щастя жити ти мені дала
Для мене ти одна і рідна і єдина
Я все зроблю, щоб ти завжди цвіла.

Дит.5 Люблю твою душу і мрію крилату,
Лани неозорі і ріки, й моря,
І рідне село, там, де батьківська хата,
Де я народилась, де виросла я.

Дит.6 Немає у світі такої красуні,
В віночку з колосся, під небом ясным.
Щоденно цілую твої я долоні,
Так затишно й тепло під сонцем твоїм.

Дит.7 Смачнішого хліба у світі немає,
Як твій, Україно, пухкий коровай,
І пісні такої, що з серця лунає,
І казки такої, коханий мій край.

Дит.8 А мова твоя, чарівна, солов'їна,
За душу бере, зачаровує світ.
Ти — величава красуня царівна,
Любов лебедина, п'янкий дивоцвіт.

Дит.9 Україно моя, берегиня,
Ти колиска, пісень глибина,
Україно моя, Батьківщина,
Ти, як батько і мати одна.

Дит.10 Миру в Україні бути

Вед.1 Хай радіють, зростають в нас діти,
 Різноманіт'ям рясніють сади,
 Нам без тебе ніяк не прожити,
 Ми у тебе, а в нас є лиш ти.

Вед.2 Розквітай прекрасна Україно,
 Рідне земле, матінко моя
 Хай лунає мова солов'їна
 Пісня милозвучна твоя.

Пісня про добро

Вед.1 Україна... Вона в усьому, що нас оточує; в місяці, зорях, стежині, у кожному камінчику, деревці. Все це рідне і близьке кожному з нас. І червона калина, що росте на подвір'ї біля оселі, і рушничок, вишитий старенькими бабусиними руками.

Вед.2 Україна - це й рідна мова, якої нас вчила мама, співаючи колискову.

А поезія, написана про Україну, чарує, по-особливому зворушує, щемить душу і серце. Недаремно писав геній українського народу Тарас Шевченко: «Ну, щоб здавалося слова, слова та голос – більш нічого. А серце б'ється, ожива, як їх почує... ». Тож насолоджуємося поезіями про Україну, про Батьківщину, про рідну землю.

Вед.1 Краси такої не знайдеш ніколи,
 Краса, яка розквітла в Україні,
 Втішається зерном родюче поле,
 І дзвінко чути співи солов'їні.

Вед.2 Купається роса в зелених травах,
 Калина запишалася в намисті,
 Гуляє промінь сонця на отавах,

І хвилі в ріках вітер гонить чисті.

Вед.1 Хай буде Україна

Багата та сильна,
Та щоб горя не знала вона,
Щоб була вона гарна,
Щоб була вона вільна,
Україно моя чарівна!..

Вед.2 Нам сам Бог помагає

Й землю благословляє,
В боротьбі за життя нас веде
За свою Батьківщину,
Бо немає країни
Краще нашої більше ніде!..

Танок Старша група

Вед. 1 Живи Вкраїно!!! Квітни величаво!!!

З тобою вірні дочки і сини
Летить, як голуб, гордість, честі і слава
Калини цвітом хрещені вони.

Вед.2 Живи Вкраїно!!! Вір у майбуття

Долай незгоди, прикрощі і зради,
Хай віри промінь дасть тобі життя.

Разом Живи Вкраїно!!! Ти живи Вкраїно

Хай буде доля як ясна зоря!!!

Вед.1 Голуб- всім добре відомий птах. Але це не лише птах, але й своєрідний символ миру. У народних уявленнях голуб є святим, чистим, Божим птахом.

Вед.1 Голуб летить у небо

Як сонце усміхається,

Хай несе усім добро,

Хай в житті у вас все ладнається.

Тож прийміть від наших вихованців подарунки - вони незвичайні. Діти нашого закладу як і всі люди світу мріють про мир. Хай голуби миру на землю зійдуть і добру звістку на Україну принесуть. Війна закінчилася.

Вручення подарунків «Голуб миру»

Шановні гості.

Кожна людина на цій на землі має мрію. Якщо мріяти щиро, то мрії здійсняться.

Я маю в серці мрію щиро:

Хай тихо стане в нас від миру

І буде тихе щастя скрізь

Без криків, пострілів і сліз.

Нам разом в мирі жити треба –

Одна земля й одне в нас небо!

Одна зима, одне в нас літо –

Нам разом в мирі треба жити

За все дорожча й важливіша

В країні рідній мирна тиша,

Тому я мрію палко й щиро:

Хай стане тихо в нас від миру

Флешмоб «Мир на Україні»

Година спілкування на тему:

«Небесна сотня: герої не вмирають»

Мета: вшанувати пам'ять героїв Небесної сотні, прищеплювати любов до Батьківщини, виховати патріотичну свідомість, розвивати бажання стати гідними громадянами України.

Оформлення: прапор України, плакат «Герої Небесної Сотні», відеозображення, музичний супровід, свічка.

Хід заняття:

I Організаційний момент

Герої такі не вмирають,

Вони будуть вічно живі.

Героїв завжди пам'ятають

На небі й на рідній землі!

Відеокліп «Ще не вмерла України! Присвячується Євромайдану»

<https://www.youtube.com/watch?v=PE0DНM122YA>

Розповідь вчителя.

Історія будь-якого народу містить періоди, дати, які є вирішальними і доленосними в його житті. Ми повинні пам'ятати і не забувати героїчні сторінки, коли проливали кров патріоти. Адже хто не знає минулого, той не вартий майбутнього. Україна не раз піднімалася з колін. Побита і ціла в ранах, та нездоланна для ворогів своїх, вона йшла ворогу під кулі, щоб захистити всіх своїх дітей. Терновим шляхом дійшла Україна до сьогоднішніх днів.

– Сьогодні ми зібралися тут, щоб в скорботі схилити низько голови перед пам'яттю

людей різного віку, яких було вбито у мирний час ХХІ століття.

– Як все починалося?

– 21 листопада 2013 року студенти Києва вийшли на Майдан Незалежності в підтримку євроінтеграції за Європейську Україну!

– Спочатку - це була виключно мирна акція молоді з гаслами: «Україна - це Європа»,

«Ми – вільні» «Ми хочемо в ЄС». Кількість активістів зростала з дня в день.

– А що ж було далі... А далі - не підписання угоди про асоціацію.

– А далі - жорстоке побиття студентів в ніч з 24 на 25 листопада.

– А далі... А далі - покалічені людські тіла та серця, Михайлівський Собор, Майдан

залитий кров'ю, барикади, шини. Революція гідності.

Відеокліп «98 днів революції гідності»

<https://www.youtube.com/watch?v=jgloFNRT1jU&t=107s>

Учень. Блакитне небо посіріло,

і дощ ударив у ту ж мить.

У грудях серце заболіло,

по світу новина летить....

У центрі міста, на майдані,

в серці країни, мов в п'їтьмі

навіки душі відлетіли,

там сто героїв полягли.

Грудьми повстали, захищали

нам мирне небо, спів птахів.

І до останнього стояли,

аж поки янгол прилетів.....

Небесна сотня вас навічно

до себе в рай Господь забрав.

Але назавжди залишились

в серцях народу, що повстав.

Борись, Україно, за свободу,

бо кров і сльози пролились.

І пам'ятай своїх героїв,

Їх шанувати поклянись.

Залишиться кривавий лютий
в серцях українських громадян.

Не панувати злу в країні!

Хоч стогне вся земля від
ран...

Вшануй хвилиноюо полягли.

Українцю, тих, що полягли.

Вони за тим злетіли в небо,
щоб в мирі й щасті ми жили...

На Майдані пліч-о-пліч стали українці і євреї, росіяни та вірмени, грузини і білоруси. Їх об'єднала українська земля та бажання жити у вільній країні. Спочатку вони вимагали право вибору. Потім їм довелось вимагати права жити. І хоч кулі снайперів - це вагомий аргумент, але ні кулі, ні гранати, ні нелюдська жорстокість не змогли перемогти цих людей. Вони гинули, та не здавались...

Учень.

Своє життя ви мужньо віддали,

За наше щастя й волю України.

І не страшні вам були вороги,

У ці жахливі для усіх хвилини.

Свистіли снайперські набої,

Та навіть їх ви не боялись.

Ви йшли вперед ціною крові,

І ні від кого не ховались.

Ми дякуємо вам за подвиг,

Ваші життя нам не байдужі.

Ми затамуємо на мить свій подих,

Й помолимося за ваші душі.

Ви й до тепер охороняєте Україну,

Хоч тіло ваше поховали,

Та душі об'єднали в одну дружину

Небесна сотня вас назвали

Їх назвали Небесною сотнею – українців, які загинули в центрі Києва, на Майдані, на вулицях Грушевського та Інститутській. Загинули під час асових акцій протесту протягом зими 2013-2014 років. А найстрашнішими та найтрагічнішими була ніч з 18 на 19 лютого - ніч Апокаліпсису, як назвали її пізніше, після якої наступив «чорний четвер» - 20 лютого. Саме в ці дні на очах у всього світу влада розстрілювала свій народ. Під час кровавих сутичок та від куль снайперів на Майдані загинуло близько сотні людей. Нерівною була ця боротьба.

Сила – проти гарячого серця. Зло – проти добра. Куля – проти мрії.

– Чому Небесна Сотня? На Майдані був прийнятий розподіл на сотні, аналогічно розподілу на військові загони часів Запорізької Січі. Сотні мали свої назви від регіонів, звідки приїхали люди, наприклад Львівська сотня, Донецька сотня, Дніпропетровська та ін...

– Загиблих назвали НЕБЕСНОЮ Сотнею. Вважають, що їхні душі потрапили до раю, і з неба Сотня продовжує охороняти Україну. Сотні історій, сотні людських життів, сотні героїв! Сьогодні ми їх згадуємо, бо не маємо права забувати!

Кожен із цієї Небесної сотні, як і ми з вами мали свою сім'ю, батьків, друзів, захоплення, свої симпатії і свої невідкладні справи. Але поклик їхньої душі саме в цей час призвав їх до боротьби за вільну, демократичну, чесну Україну. Серед загиблих були і зовсім молоді юнаки, майже ваші ровесники, їх назвали небесними ангелами. Ось вони перед вами, Герої Небесної сотні.

Перегляд відео «Десяток Галицьких Ангелів»

<https://www.youtube.com/watch?v=MZXVMNWdIgY>

Вчитель виконує вірш «Жінко, чого Ви плачете?...»

Жінко, чого ви плачете?

Ваш син – Герой...

Ви що – не бачите...

Ще цей хлопчина. І он той...
Героєм був мені завжди...
з тих пір, коли почав іти...
з тих пір, коли сказав він «мама»...
я так раділа...так ридала...
Від щастя сльози проливала...
так, ніби знала...ніби відчувала...
я так його тримала...так
оберігала...
та все ж пішов...за іншу битись
маму...
мені ж залишив вічну рану...
А я дзвонила, кажу: «Сину,
іди додому, бо там гинуть...»
А він: «Неправда...тут все мирно...»
Мені від того було дивно...
І я його чекала...так чекала...
він вернеться...я вірила...я знала...
І він приїхав не колись...а нині...
виходжу я...дивлюсь...
моє дитя у домовині...
«Як справи, синку? Ну кажи, як
справи?..
Чого мовчиш... Не хочеш
подивитися на маму?
Відкрий же очі...вставай...ти хочеш
так лежати?
Втомився, певно...вирішив
поспати...
Боже...я тебе укрию...ти ж такий

холодний...

живіт запав...напевно, ще й

голодний...

ходи, я вже на стіл накрила...

Ходи, тебе чекає вся родина»...

А люди кажуть, що здуріла...

що мертву так трясу дитину...

Та що ті люди...що вони там

знають...

Мій син – Герой...

– Ми закликаємо вас сьогодні згадати у ваших молитвах усіх Героїв, які поклали свої голови за наше майбутнє. Хай пам'ять всіх невинно убитих згуртує нас, живих, дасть нам силу та волю, мудрість і насагу для зміцнення власної держави на власній землі. У жалобі схилимо голови. Вони згасли як зорі.

– Нехай кожен з нас торкнеться пам'яттю цього священного вогню-частинки вічного. А світло цієї свічки хай буде даниною тим, хто навечно пішов від нас, хто заради торжества справедливості жертвував собою. Вони повинні жити в нашій пам'яті!

(Під мелодію гімну Небесної сотні «Пливе кача» ведучий запалює свічку і передає її учням по колу. Свічку передають з рук в руки)

Гімн Небесної сотні «Пливе кача»

https://www.youtube.com/watch?v=I5x1hM_L4P8

Учень. А сотню вже зустріли небеса...

Летіли легко, хоч Майдан ридав...

І з кров'ю перемішана сльоза...

А батько сина ще не відпускав...

Й заплакав Бог, побачивши загін –

Спереду – сотник, молодий, вродливий,

І юний хлопчик в касці голубій,

І вчитель літній – сивий-сивий...
І рани їхні вже їм не болять,
Жовто-блакитний стяг покритим їм тіло
Як крила ангела, злітаючи назад,
Небесна сотня в вирій полетіла...
Учень. Небесна Сотня дивиться на нас
Із вірою, надією, любов'ю.
«Про Україну всім подбати
час!»-
Вони говорять подвигом і кров'ю.
Герої Сотні, лицарі добра,
Благають нас любити Україну.
В двобій зі злом вступити нам
пора.
Воскресне, посміхнеться
Батьківщина!
Безсмертна Сотня з неба, із зірок
Хвилюється за долі українців.
По них звіряймо ми щоденно крок.
Почуймо заклик: «Просимо,
боріться!
Бо Україна наша над усе!
Вона найкраща в світі і єдина!»
Слова ці вітер з хмарки принесе.
Відважна Сотня в небі синім-синім
Нам шле свій особливий заповіт.
Лунає з неба: «Слава Україні!»
І плаче, плаче яблуневий цвіт.
І журиться за Сотнею калина.
Небесна Сотня дивиться на нас

Із вірою, надією, любов'ю.

«Про Україну всім подбати час!» –

Вони говорять подвигом і кров'ю.

І стукають у душі і серця,

Цвіла щоб незалежна Україна.

Боролась мужньо Сотня до кінця.

Ми заповіт їх виконати повинні.

Держава визнала цих людей героями. Згідно з Указом Президента, 20 лютого ми відзначаємо День пам'яті Героїв Небесної Сотні. Усім загиблим під час Євромайдану посмертно присуджено звання Героя України.

– Героям Майдану, впавшим мертвими за світле майбутнє України, присвячується хвилина мовчання.

(Хвилина мовчання) <https://www.youtube.com/watch?v=rYoA3A5k0us>

Учень. У нашій пам'яті Ви назавжди лишилися,

Історія одна, і Ви - її частина.

Ви тільки знайте, браття, ми за Вас молились,

І молилось: за Вами - ненька Україна!

Вже не повернеться додому той хлопчина,

Що його вчора тільки мати відпустила,

Поцілувала, тихо мовивши: "Іди, дитино,

За щастя України, бо вона - єдина".

Казала мати берегти себе. Але даремно,

Бо хлопець був готовий йти безстрашно,

Аби лише країна, котру так кохав страшенно,

Не стала на коліна, а боролася відважно.

– Сьогодні Україна переживає тяжкі випробування. Здрігається українська земля на сході країни від гарматних пострілів, кулеметних черг, розривів мін. Знову гинуть на злеті молоді і сильні, вірні сини України... Як боляче стискається серце від того, що наша ненька-Україна знову у вогні і стражданні...

І кожен з нас бажає одного: щоб над нашою рідною Україною було мирне небо. Таке безмежне і високе! І щоб кожен міг здійснити свій злет у вільній, щасливій, квітучій країні – Україні, яку щиро любимо і якою безмежно пишаємося!

– Загиблі хлопці віддали свої життя за всіх нас. Це має пам'ятати кожен! Сьогодні, завтра, завжди! Без цього ми не зможемо відбудувати свою країну! Безсмертні душі вбитих і закатованих відійшли у небеса, але вони вічно житимуть в народній пам'яті, бо «Герої не вмирають!»

Учень. В наших серцях є імена,

Людей, що вийшли на майдан

Людей, що бились до кінця

Не боючись болючих ран.

Людей, які під градом куль

Лягли в холодні гробниці.

За волю витримали біль,

Боролись за звання вкраїнця.

Лампадки моторошно в ряд.

Їх точно вітер не задмуха.

Бо біля них стоїть майдан.

Майдан героїв чистих духом.

Хай слава йде по всій землі,

Про наш народ, який не здався.

Який за чесність і за мир,

Життям синів розраховався

Для вшанування пам'яті Героям Небесної Сотні, звучить Гімн України

«Люби Батьківщину не за те, що вона велика, а за те, що вона твоя».

Сценарій до Дня Революції Гідності:

«Ми не зганьбили славу наших предків, нових Героїв дали небесам»

Ведуча 1

День Гідності та Свободи — свято в Україні, що відзначається щороку 21 листопада на честь початку цього дня двох революцій: Помаранчевої революції (2004 року) та Революції Гідності (2013 року). 13 листопада 2014 року Президент України Петро Порошенко підписав указ, згідно з яким в Україні 21 листопада відзначається День гідності та свободи

Ведучий 2 У 2013 – 2014 роках в Україні народ повстав проти свавілля корумпованої влади. Внаслідок злочинного насильства влади проти громадян мирний протест перетворився на революційний рух, який призвів до корінних політичних змін, і в першу чергу змін у свідомості українців.

Ведучий 1 Український журналіст Андрій Хохолкін сказав такі слова: «Я знаю, що таке гідність. Я бачив її. Революція 2013-2014 років...— це протистояння між тими, хто має гідність, і тими, хто не тільки не має її, а й взагалі не розуміє, що це означає. Тільки той, хто має гідність, може знайти в собі сили робити те, що вважає за потрібне, незважаючи на страх. Страх померти.

- Я бачив гідність в очах жінок, що відправляли своїх чоловіків у ніч на Майдан і плакали, бо відпускати страшно, а не відпустити ще страшніше. Бо як потім поважати чоловіка, котрий спить удома тоді, коли інші боронять свободу?

- Але я не бачив гідності в тих, хто, сидячи вдома, казав: «А, нічого не зміниться, все куплено, все прораховано, все вирішено за нас, навіщо витрачати сили?»

- Я бачив гідність у волонтерах-медиках, що виносили поранених під кулями.

- Але я не бачив гідності в тих представниках «правоохоронних» органів, котрі прицільно стріляли в Червоний Хрест.

- Я бачив гідність в очах хлопців, що без бронезилетів, у пластикових касках, прикриті самими тільки дерев'яними щитами, захищали барикади... Хто, ризикуючи, лягав на залізничну колію, щоб не пустити війська в Київ.
- І я не бачив гідності в тих, хто маючи на руці годинник за 600.000 доларів, платив по 200 гривень тітушкам, що пробивали голови молотками захисникам демократії в Україні.
- Я бачив гідність у тих, хто лежав засніжений на сходах Генпрокуратури, і я не бачив її в тих, хто запросто, «ідучи на роботу», переступав через цих людей.
- Я бачив гідність у людях, котрі, незважаючи на мороз і блоковане метро, несли їжу й медикаменти на Майдан і в шпиталі.
- Я бачив гідність українського офіцера, котрий, беззбройний, ішов на озброєних окупантів, я бачив гідність українських ультра...
- Я бачив гідність кримських мусульман, котрі запропонували православним українського патріархату правити служби в своїх мечетях, я бачив гідність у священиках, які повернули мені віру в те, що Церква може бути разом з народом.
- І ви знаєте, що якщо хтось захоче позбавити нас нашої гідності – то ми зможемо себе захистити. Як не в суді, то на вулиці, співаючи гімн України з коктейлем Молотова в руках.

Ведуча 2. Коли ж і чому виникла Революція гідності?

Учень 1. Угода про асоціацію між Україною та ЄС тривала протягом 2007–2012 років. Вона надавала Україні цілий ряд преференцій і закріплювала суттєві поступки з боку ЄС.

Учень 2. 21 листопада Кабінет Міністрів України прийняв розпорядження, згідно з яким процес підготовки до підписання Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом було призупинено.

Учень 3. 29 листопада після неспішного підписання Януковичем Угоди у Вільнюсі виникли акції на підтримку євроінтеграції. Вони перетворилися на символ

непокори владі й трансформувалися в нові Майдани. Найбільший із таких Майданів виник у Києві на центральній площі.

Ведуча 1 Пропоную вам переглянути відео, у якому звучить пісня «Україна золота». Пісня була записана 28-29 листопада 2013 року як неофіційний гімн для «Євромайдану». Слова, музика та аранжування Юрія Меветери.

Відео «Україна золота»

(джерело доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=8j3WFkmtA2A>)

Ведуча 2 У ніч з 29 на 30 листопада для розгону студентського Майдану влада застосувала силу. О 4 годині ранку, коли на майдані Незалежності перебувало близько 100 протестувальників, площу оточили 300 озброєних спецзасобами бійців «Беркуту». Вони витіснили людей із майдану, б'ючи їх кийками та ногами. Було травмовано десятки протестувальників. Частина з них знайшла притулок у Михайлівському Золотоверхому соборі.

Відео «Євромайдан! Відео, яке повинене побачити кожен Українець!»

(джерело доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=XW6hWPZglv8>)

***Ведуча 1.** 8 грудня в Києві відбувся «Марш мільйонів» – Народне віче з чисельністю, за різними оцінками, понад мільйон учасників. Було прийнято рішення про розширення мітингу та початок блокування Адміністрації Президента, Будинку Уряду та інших установ. В урядовому кварталі міста почали зводити барикади.*

Ведуча 2. 21 січня одночасно розпочалися атака спецпідрозділів на барикади протестувальників та погроми тітушок. 22 січня під час протистоянь на вулиці Грушевського з'явилися перші загиблі. Були вбиті вогнепальною зброєю Сергій Нігоян, вірменин за походженням, та Михайло Жизневський, білорус. Цього ж дня у лісосмузі Київської області було знайдено тіло Юрія

Вербицького, що був викрадений з Олександрівської лікарні. З 22 січня по 27 січня було захоплено 10 адміністрацій. У всіх областях, крім Донецької та Криму, зібралися мітинги на підтримку Євромайдану.

Відео «Воїни світла»

(джерело доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=D8HqRH5cHPo>)

Ведуча 1 . Фінальним і найбільш драматичним етапом революції стали події в Києві 18-20 лютого, у ході яких загинуло близько сотні протестувальників і кілька сотень було травмовано. Уранці 20 лютого протестувальники перейшли у контрнаступ і, незважаючи на значні втрати, змогли зайняти Український дім, Жовтневий палац та відтіснити силовиків до урядового кварталу. Частина силовиків заявила про перехід на бік протестувальників. Переломним моментом Єврореволюції стало прийняття Верховною Радою 20 лютого постанови «Про засудження застосування насильства, яке призвело до загибелі мирних громадян України». Цей правовий акт визнав, що дії силових структур були незаконними.

Учень 1.

Ви запитаете: «Яка ціна свободи?»

Для українців надто дорога:

Омита кров'ю поколінь народу

Пронесена століттями в серцях.

Ну що ж, настала наша черга

Складати жертву на вівтар броні,

Кропити волю кров'ю воргів

Ми не зганьбили славу наших предків,

Нових Героїв дали небесам.

Кров на асфальті... Безліч свіжих квітів...

Свободу не дарують просто так...

Ведуча 1 . 22 лютого Верховна Рада України підтримала Постанову про Учителя. 21 лютого на Майдані відбулося прощання із загиблими повстанцями. У жалібних промовах їх назвали «Небесною сотнею». Під час прощання з Героями зі сцени Майдану звучала жалобна пісня «Гей, пливе кача...».

Відео «Небесна сотня. Юні ангели»

(джерело доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=rIO2NADtEME>)

Ведуча 2 . Протоієрей Георгій Коваленко сказав: «У Бога немає мертвих, у Бога – усі живі! Господь сказав, що «немає більшої від тієї любові, як хто душу свою покладе за друзів своїх». А зараз запалимо свічки й пом'янемо тих, хто власною смертю виборював свободу й незалежність нашої України. Пом'янемо і Небесну сотню, і тих воїнів, які загинули в зоні АТО. Герої не вмирають! (Хвилина мовчання)

Ведуча 1. Чим була Революція гідності для України? У першу чергу випробуванням на цінність особистості людини, виміром людськості та гідності. Сотні тисяч українців об'єднало прагнення правди. Правди, яка би була основою державного, суспільного, особистого життя. Народ повстав проти брехні, корупції, наруги над волею людей. І вкотре виграв цю битву, адже нікому не вдасться нас зломити!

Учень 1. Я вірю: колись буде в Україні

Соборність і духовна чистота,

«Згинуть воріженьки, як роса на сонці» ,

Сяйне крилом веселка золота.

Рожево спалахнуть духмяні весни

І полетять лелеки й журавлі.

В любові кожне серденько воскресне

На світлій, мирній, радісній землі!

Учень 2. Хай буде небо голубе.

Хай буде сонечко ясне.

Хай буде спокій у родині.

Хай буде мир на Україні!

Ведуча 1. На цьому наш захід завершено !

Ведуча 2. Слава Україні !

Сценарій до Дня Гідності та Свободи

Мета: вшанувати патріотизм і мужність громадян, які восени 2004 року та у листопаді 2013 року-лютому 2014 року постали на захист демократичних цінностей, прав і свобод людини і громадянина, національних інтересів України та її європейського вибору, прищеплювати любов до Батьківщини, зберегти та донести до учнів об'єктивну інформацію про доленосні події в Україні початку ХХІ століття, розвивати бажання стати гідними громадянами України.

Презентація «Україна», пісня «Рідна Україна» (Алла Кудлай), на фоні музики - слова ведучих.

Вед.1 Україна – це отча земля, рідний край, де ми народилися. Наша держава розташована в центрі Європи. Через усю Україну з півночі на південь протікає могутній Дніпро – одна з найбільших річок Європи. На берегах Дніпра розкинувся красень-Київ – столиця нашої держави. З півдня Україну омивають моря – Чорне й Азовське.

Вед.2 На заході здіймаються у небо вершини Карпат, а на півдні розкинулися Кримські гори. Густі ліси на півночі – це Полісся. А далі на південь природні пейзажі поступово змінюються, переходячи у вільні степи. Ось така дивовижна природа нашої України!

(відео).

Вед. 1. Україна – це територія гідності й свободи. Такими нас зробила не одна, а дві революції – наш Майдан 2004 року, який був святом Свободи, і Революція 2013 року – Революція гідності. Це був надзвичайно важкий іспит для України, коли українці продемонстрували свою європейськість, гідність, своє прагнення до свободи. Яскравим виявом національно-патріотичних почуттів українців став національний Гімн України.

Вед. 2. "Ще не вмерла Україна" - пісня, написана Павлом Чубинським у 1862 році, є Державним гімном України. Тоді Україна ще не мала своєї державності. Павло Чубинський (1839-1884) - відомий на той час поет, фольклорист, етнограф - був членом київської організації "Стара громада", до

якої входила національно свідомо патріотична інтелігенція. На її зборах уперше й пролунала ця пісня.

Вед.1. 1918 року вона виконувалася вже як державний гімн Української Народної Республіки, час існування якої був недовгим. Карпатська Україна як самостійна держава 1939 року також визнала її своїм гімном. За радянських часів пісня "Ще не вмерла Україна" була забороненою. Однак українці її пам'ятали і виконували таємно, з великою надією на відродження самостійності своєї держави.

Вед.2. І такий час прийшов. Україна стала незалежною державою і знову за національний гімн узяла пісню на слова Павла Чубинського та мелодію композитора з Галичини Михайла Вербицького.

Звучить Гімн України

Учні читають вірші про Україну

Учень 1

Пташка – від пташки, від зерня – зернина,

Паросток кожний з коріння батьків.

Ти – Україна і я – Україна,

Іскра вітчизни в горнилі віків.

Із давнини, з докозацьких шляхів,

Рід воскресав із недолі, з руїни.

Серцем і плоттю усяк розумів:

Ти – Україна і я – Україна.

Учень 2

Хоч і не ті в нас сьогодні старшини,

Хоч і не тих привели до керма,

Вміємо ж взять й на списи, і на кпини –

Зможем і це довести до ума!

Ми – пранарод, не безлика юрма!

В імені матері, в імені сина:

Ти – Україна і я – Україна,

Іншої долі нам в світі нема!

Вед. 1. Що таке Батьківщина? Це найдорожчі серцю місця, де було зроблено перші кроки, де відбулося перше знайомство з навколишнім світом. Тут все було «вперше»! Батьківщина – це та земля, яка надала життя твоїм предкам, викохала тебе, відпустила в велике життя. Батьківщину не обирають. У кожного вона одна. Кожен народ оспівує свою землю, славить свою країну. Батьківщина завжди наймиліша, найпрекрасніша. Людина виростає, улітає з свого рідного гніздечка, але серце її завжди повертається до рідного джерела, яке надає наснаги й міцності.

Учень 3

Вже країн багато нам народила земля
 А є країна-свято, країна щастя й добра
 Країна де смереки, потоки, ріки, моря
 Де гнізда в'ють лелеки І чути спів солов'я
 У гаю тут росте калина
 А під вишнями чути спів
 Це тому що моя Україна
 Краща в світі зі всіх країн!

Учень 4

У нас лани квітучі і золотисті поля
 Це тут реве ревучий,
 а з ним співає земля
 Як маму, нам любити,
 потрібно землю свою
 І наші діти-квіти нам
 скажуть – дякую
 У гаю тут росте калина
 А під вишнями чути спів
 Це тому, що моя Україна
 Краща в світі зі всіх країн!

Учень 5

Моя ти рідна Україно,
На прапорі твоїм блакить,
Багата й сильная країна,
Де жито в колосі шумить.
Пройшла страшний ти час розрухи,
Голодомору і війни,
Розправили величні крила
Твої знедолені сини.

Учень 6

Із козаків ті українці,
Що підняли тебе з руїн,
Й поставили тебе, убогу,
На рівень інших всіх країн.
Тепер ти вільна, Україно,
Ніхто тебе більш не згнобить,
Ніяка сила не зламає
І щастя нам не вкоротить.

Учень 7

Ми ворогів своїх здолаєм,
Могутні станем і міцні,
Свободу втримаєм руками
Й складатимем про це пісні.

Учень 8

За нашу правду і свободу
Життя спокійно віддамо,
Як наші предки воювали
За наше щастя і добро.
Здобудем волю і свободу
Ми для онуків та дітей,

Здобудем славу і майбутнє

Для України та людей!..

Вед. 2. Україна має багатовікову історію, починаючись від самої Київської Русі. І весь цей час наш народ виборював право мати свою власну державу. В 1991 році Україна стала незалежною. Це сучасна держава, яка розташована в центрі Європи.

Вед.1. Україна – європейська суверенна незалежна держава, яка має право вирішувати самостійно всі питання, пов'язані з власною внутрішньою й зовнішньою політикою.

5 травня 1949 було створено Раду Європи, до складу якої увійшла й Україна (37 підписантів). Народ України обрав європейський шлях розвитку, адже наша країна гідна стояти в одній шерензі із розвинутими державами Європи. Ми, українці, гідні того, щоб нас шанували й поважали.

Вед. 2: Ми - українці - свідомий і відповідальний народ, здатний відстоювати свій вибір. Ми подали історичний приклад того, як солідарність, братерство і взаємоповага між сотнями тисяч людей згуртовує їх довкола спільної мети. Український народ відчув потребу в єднанні, повірив у своє майбутнє і довів, що у нації, яка вийшла на Майдан і заявила, що спроможна на захист своєї свободи, є велике серце і високий дух. Революція Гідності кардинально змінила напрямок розвитку держави та суспільства, згуртувала свідомих, зрілих громадян - справжніх патріотів Батьківщини.

Вед. 1. 21 листопада 2013 року київські студенти, протестуючи проти незаконних рішень влади, вийшли на Майдан Незалежності, щоб відстояти своє право на вільний європейський розвиток.

(Відео «21 листопада почалася Революція Гідності»)

Вед 2. В ніч з 30 листопада на 1 грудня українська влада наказала розігнати протестантів, нападаючи і б'ючи їх гумовими та пластиковими кийками. Багато хто з протестуючих студентів отримали важкі поранення, один з них помер, і кілька були заарештовані. Але це призвело до того, що люди почали

виходити на вулицю і Європротест перетворився в Єврореволюцію. Революція, яка була названа Євромайдан, або Революція гідності.

Вед. 1. Революція Гідності – це революція кожного українця, якому набридло стояти на колінах і хочеться достойного життя у власному домі.

Події листопада – грудня 2013 сколихнули всю Україну. Люди їхали на Майдан до Києва, щоб відстояти своє майбутнє. На Майдані й вулиці Грушевського загинуло чимало людей з різними точками зору. Але всі вони були громадянами України, й більшість з них віддавали своє життя за Україну. Це були справжні патріоти країни.

(Відео «Ми йдемо в бій – земля гуде»)

Учень

Мама відправила сина,

Просила бути обачним.

Син обіцяв берегтися щосили:

«Мамо, не плачте».

Місяць минає, закони погіршали,

Прийняті жестами.

«Мамо, я просто не можу по-іншому –

Я на Грушевського».

Учень

Вулиця стала дуже болючою –

Що говорити?

Син повернувся – очі заплющені,

Прапором вкритий.

Сонце сховалось – негода.

Чи буде праведний суд?

Там, де учора проходив,

Сьогодні друзі несуть.

Мама заплакана, хрестить повсталих

Мовчки, без слів.

Сина не стало,
В неї віднині – мільйони синів.

Учень

Боротьба не за щастя, вже навіть іде за життя!
Бо його забирають.

Нас Надія веде, нас ідея веде
За свободу для рідного краю.

Учень

Українцю, поглянь, там побили жінок!
Глянь, вже люди ховаються в храмі!
Де таке ще траплялось, коли це було
Аж в такому нестерпному стані?..

Учень

Так чинили лиш варвари, злісні хани,
Лиш від них люди в церкві ховались.
А сьогодні це власні привладні пани
Вже над нами так само знущались!"

Учень

Україно, моя ти єдина!
Київ – місто, це гідності дім.
Тут зібралась твоя вся родина
І мільйонів сердець чути тут гучний дзвін.
Ми – сини твої, доньки й онуки
Нас одна лиш поєднує ціль-
Жити в вільній, прекрасній країні,
Європейські закони хай панують у ній
Бо давно ми всі є європейці
І Європа в душі є у кожного з нас
Ми не хочем терпіти наруги
Хай найшвидше настане довгожданий цей час!

(Відео «Ніколи не плач – Тінь Сонця»)

Учень (Відео «Майдан» кліп)

Моя хата не скраю
Тому і вмираю я за Україну,
Її честь та славу.
Пробач мені, мамо, що тебе покидаю,
Бо мушу йти на війну
Проти осатанілої зграї.
Хто зна, чи вдасться мені тебе ще побачить
Та я сподіваюсь,
Що одного ранку прокинешся
Та й мене пробачиш.

Учень

Пробачиш та й заплачеш,
Сліз не жаліючи, обмиєш ти ними усю Україну,
Україну нову, сильну,
В якій брат за брата
Йшов під кулі навпростець,
Не боячись ката.
Ти подивишся навколо-
Все не так, як було.
Хоч мене й немає поруч
Знай, що я, сумую...

Учень

Та ми усі від Бога люди.
Живем надіючись, не боючись.
Чи ми запам'ятаєм, чи забудем,
Як наш народ топтали, сміючись?

Учень

Мамо, я живий, лиш закриті очі....
І серце не б'ється, не вирує кров...
Ти тільки не плач, знай - всі дні і ночі
Я буду поруч - в грудях, де живе любов!

Учень

Ти пробач мене, мамо, за гіркії сльози,
За той біль, і той жаль, що я наробив.
Я ж хотів лише миру, добра і свободи...
А мене за це ворог безжалісно вбив.

Учень

Не жалій, моя нене, що я не вернуся,
Не кляни ворогів! Нехай судить їх Бог!
Я для тебе сьогодні з небес посміхнуся,
Ти лишень свої очі здійми до зірок!

Учень

У нашій пам'яті Ви назавжди лишилися,
Історія одна, і Ви - її частина.
Ви тільки знайте, браття, ми за Вас молились,
І молилось: за Вами - ненька Україна!
Вже не повернеться додому той хлопчина,
Що його вчора тільки мати відпустила,
Поцілувала, тихо мовивши: "Іди, дитино,
За щастя України, бо вона - єдина".

Учень

Казала мати берегти себе. Але даремно,
Бо хлопець був готовий йти безстрашно,
Аби лише країна, котру так кохав страшенно,
Не стала на коліна, а боролася відважно.

Учень Хлопчина вірив, що колись, одного ранку,
Відкривши очі, він відчує повну волю.

Але та куля, в день зимовий, на світанку,
 Перехопила подих та змінила долю.
 Хлопчина вірив, що колись, одного дня,
 Розкаже син йому, як любить Батьківщину.
 Хіба він знав, що борючись за це щодня,
 Все доведеться відпустити в мить єдину.
Учень Так. Той хлопчина, він не знав тоді,
 Що нелюд пострілом прицільним забере життя.
 І браття хлопця, українці, у біді,
 Заплачуть, відпустивши тіло в небуття.
Учень Але ж душа, душа Героя вічно лине!
 До тебе наші сльози, молитви, зізнання!
 Повір, хлопчино, наша пам'ять не загине,
 Як і омріяні тобою воля та кохання. **(відео «Майдан» кінець)**

Вед. 2: І до цих пір на території нашої держави немає спокою, після Майдану розпочалися військові дії на Сході України, в ході яких було втрачено вже кілька тисяч життів солдат та мирних жителів... Трагічні події в Україні, починаючи з листопада 2013 року, тривожать та не залишають байдужими жодного громадянина країни. Кожному з нас необхідно усвідомити, за що боролися учасники Євромайдану і заради чого пожертвувала своїм життям Небесна сотня та воїни, які загинули і гинуть у боротьбі за свободу, цілісність та єдність держави. Серед них і випускники нашої школи. Вшануємо їх пам'ять хвилиною мовчання.

(Хвилина мовчання) (пісня «Плине кача в води сині»)

Вед. 2: Указом Президента України від 13 листопада 2014 року, з метою утвердження в Україні ідеалів свободи і демократії, збереження та донесення до сучасного та майбутніх поколінь об'єктивної інформації про доленосні події в Україні початку ХХІ століття, а також віддання належної шани патріотизму й мужності громадян, які восени 2004 року та у листопаді 2013 року-лютому 2014 року постали на захист демократичних цінностей, прав і

свобод людини і громадянина, національних інтересів України та її європейського вибору, установити в Україні День Гідності та Свободи, який відзначати щорічно 21 листопада.

Вед. 1: Будь-яка подія має початок і має кінець. Ми повинні свято вірити, що на нашу землю скоро прийде мир, бо такий народ, як наш - добрий, щирий, відвертий, заслуговує на мир, злагоду, процвітання.

З далекого краю, з далеких світів
 Журавлик на крилах додому летів,
 Минав океани, ліси і моря,
 Вдивлявся крізь тумани - чия це земля,
 Чиї це долини, чиї це луки,
 Чию це калину гойдають вітри!
 Впізнав батьківщину: - Моя це земля,
 Моє тут гніздечко і мова моя.

Вед. 2. Живи, Україно, живи для краси,
 Для сили, для правди, для волі!..
 Шуми, Україно, як рідні ліси,
 Як вітер в широкому полі.

Вед. 1 Нехай ніхто не половинить,
 Твоїх земель не розтина,
 Бо ти єдина, Україно,
 Бо ти на всіх у нас одна.

Вед. 2. Одна від Заходу й до Сходу
 Володарка земель і вод –
 Ніхто не ділить хай народу,
 Бо не поділиться народ.

Вед.1.. Ми частинка народу. Без нас, без усіх нас немає ні народу, ні історії. І нам творить нову історію держави, що займе належне місце серед вільних і рівних країн планети.

Ще в I столітті н.е. римський державний діяч, філософ Цицерон на публічному виступі сказав: «Люблять Батьківщину не за те, що вона велика, а за те, що вона твоя».

Відео 2

Вед.2. Живи, Україно, живи для краси,

Для сили, для правди, для волі!..

Шуми, Україно, як рідні ліси,

Як вітер в широкому полі.

До суду тебе не скують ланцюги,

І руки не скрутять ворожі:

Стоять твої вірні сини навкруги

З шаблями в руках на сторожі

Вед.1 Стоять, присягають тобі на шаблях

І жити, і вмерти з тобою,

І прапори рідні в кривавих боях

Ніколи не вкрити ганьбою!

Вед.2 . Саме сьогодні, в цей час, ми маємо, як ніколи, проявити свою любов до рідної України. Зараз нашій країні як ніколи потрібно бути єдиною та згуртованою. Наші земляки, яких сьогодні мобілізовано до лав українського війська з честю відвойовують та захищають кордони нашої держави, борються за її єдність та цілісність. Україна заплатила і продовжує платити надзвичайно високу ціну за те, щоб Гідність була першою із чеснот українців, нашої політичної еліти.

Вед. 1 Я пишаюсь тобою, мій рідний народе,

Бо заради України, за гідність й свободу,

Прості люди безстрашно опліч устали,

Проти звірства і хамства влади повстали.

Вед2. Вони кулі ловили палкими серцями,

І посмертно для інших стали взірцями,

Зупиняли автівки та потяги тілом,

Вголос думку народу сказати посміли!!!

Вед. 1 Українці, прошу вас, не дайте зламати
Свою гідність і честь, не дайте топтати
Своє прагнення жити достойно в державі,
В пам'ять тих, хто загинув. Вічна їм слава!

Пісня «Герої не вмирають»

Вед1.Для чого люди вийшли на майдан?
Що їхні сонні душі розбудило?
Розвіявся густий-густий туман,
Що прикривав всю правду так грайливо...

Вед. 2 Для чого мерзнем, нащо стоїмо?
Бо хочем Україну ми підняти!
Її «Європою» ми гордо назвемо
Бо вона гідна статус такий мати.

Вед1 У всіх містах великих і малих,
У всіх куточках неньки України
Всі люди, всі від юних до старих
Пророчать позитивні й стрімкі зміни.

Вед. 2 Тож не сидіть тихенько в стороні,
Не будьте ви до цих подій байдужі!
Бо знайте, ви сьогодні не одні!
А разом ми нестримні й справді дужі!

Вед1 Говори про свою любов до неньки,
Говори, не мовчи, кажи хоч щось.
Вставай, не сиди, ти уже не маленький.
Не йди за кимось, не слухай когось.

Вед. 2 Час прийшов, прокидайтесь, люди!
Досить ховатись! Досить терпіти!
Народ вже вийшов, народ вже усюди.
Ти ж українець! Щось маєш робити!

Вед1. Майорів Майдан мільйонами вогнів,
Запал принісши у серця людей.

Ми разом. Поруч. Ти тут не один.

З тобою поруч тисячі плечей,

Вед. 2 І ще мільйон очей горять твоїм завзяттям.

Ми – українці. Діти Кобзаря.

Ми сестри й браття.

Наш дух не розтоптати просто так,

І наш народ не встане на коліна.

Вед1 Бо перемога завжди з нами поруч йшла,

І йтиме, поки ми єдині,

І поки майоріє прапор наш,

І гімн лунає з вуст дитини.

Вед. 2 Ми не здамося, йтиме боротьба,

А ти, на всіх життєвих й світових кордонах,

Ніколи не здавайся, й пам'ятай :

Що там, де серце є твоє, ти завжди вдома.

Звучить Гімн

[Інтернет ресурси; власні доробки]

Структура клубу класних керівників "Пошук"

Проблемне питання: Реалізація напрямів концепції розвитку дітей та молоді у національно-патріотичній системі освіти в умовах інтеграції до європейського освітнього простору

ДОДАТОК В

ПЕДАГОГІЧНИЙ КОЛЕКТИВ ЛІЦЕЮ В 2023-2024 НАВЧАЛЬНОМУ РОЦІ ПРАЦЮЄ НАД ПРОБЛЕМНОЮ ТЕМОЮ:

«Реалізація сучасних підходів до навчання та виховання компетентної особистості в умовах інтеграції до європейського освітнього простору»

та над вирішенням таких завдань:

1. Виховання в учнів стійкої позитивної мотивації навчальної діяльності як важливий фактор формування життєво компетентної особистості в умовах інтеграції до європейського освітнього простору.

2. Правове та превентивне виховання дітей та молоді, формування у них здорового способу життя.

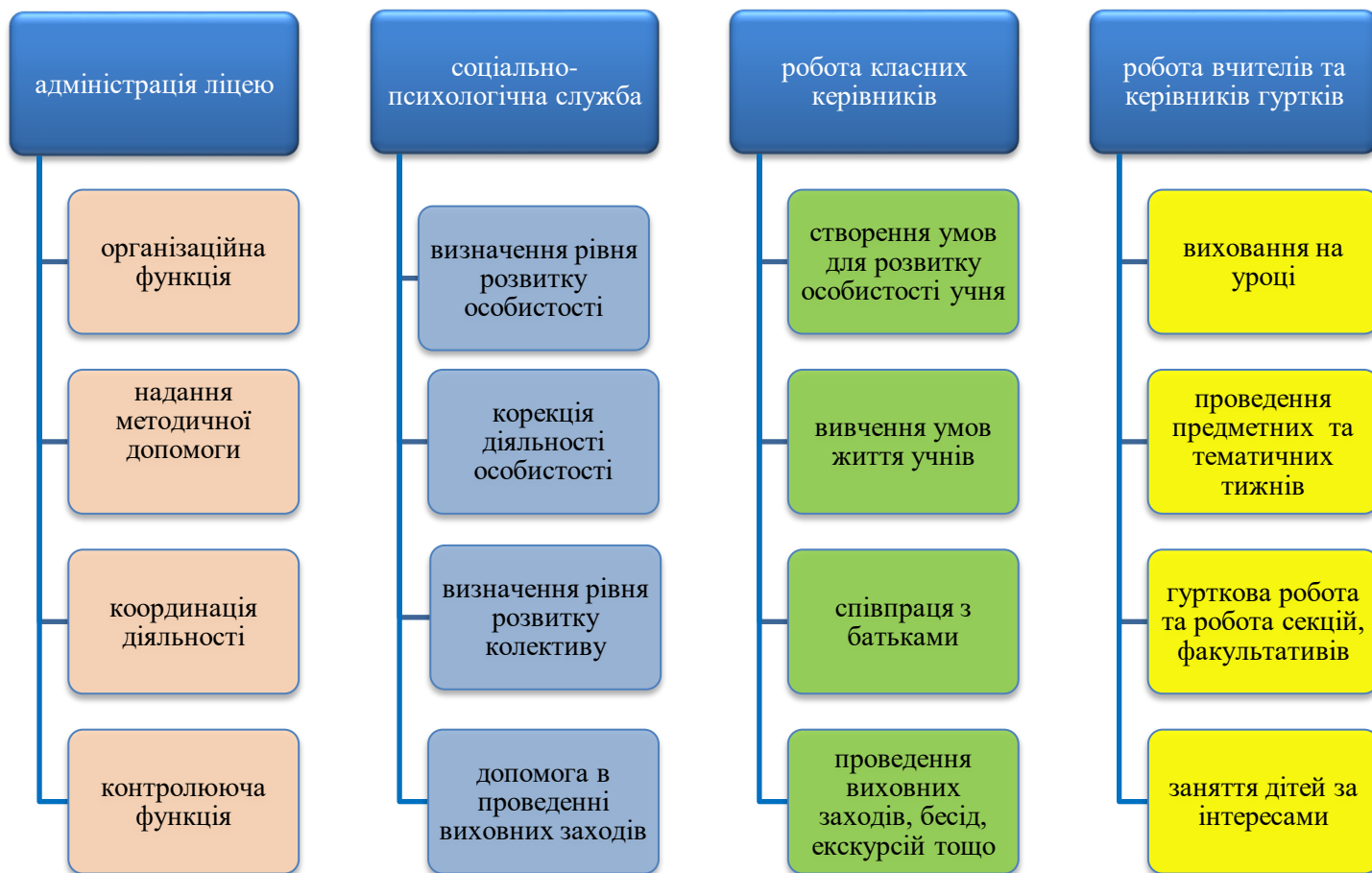
3. Реалізація Програми національного виховання учнівської молоді Березнівщини на 2020-2025 рр.

4. Реалізація Концепції національно-патріотичного виховання дітей і молоді.

Структура виховної роботи ліцею

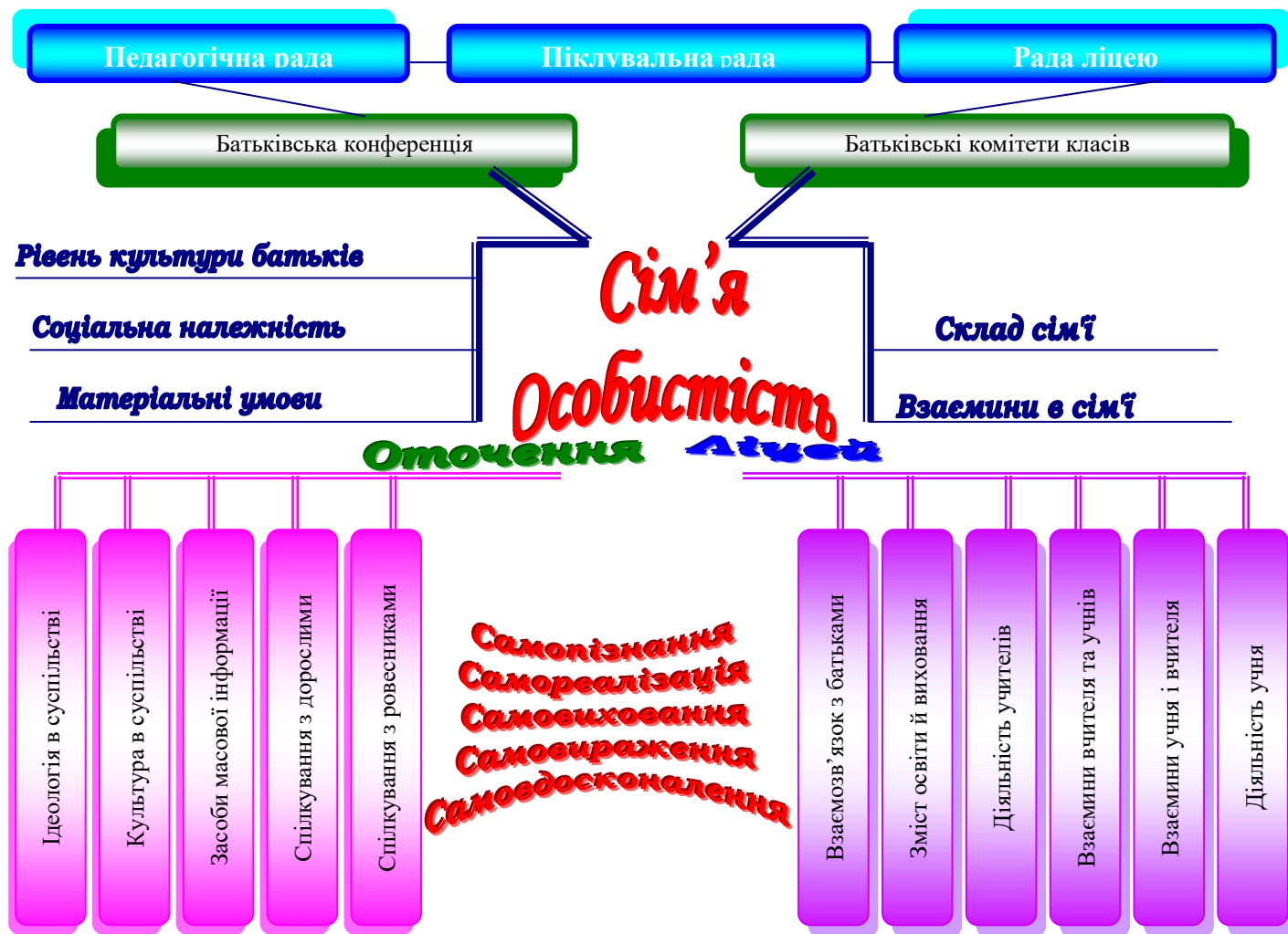
ДОДАТОК Є

ДОДАТОК Д

Взаємодія педколективу з батьками

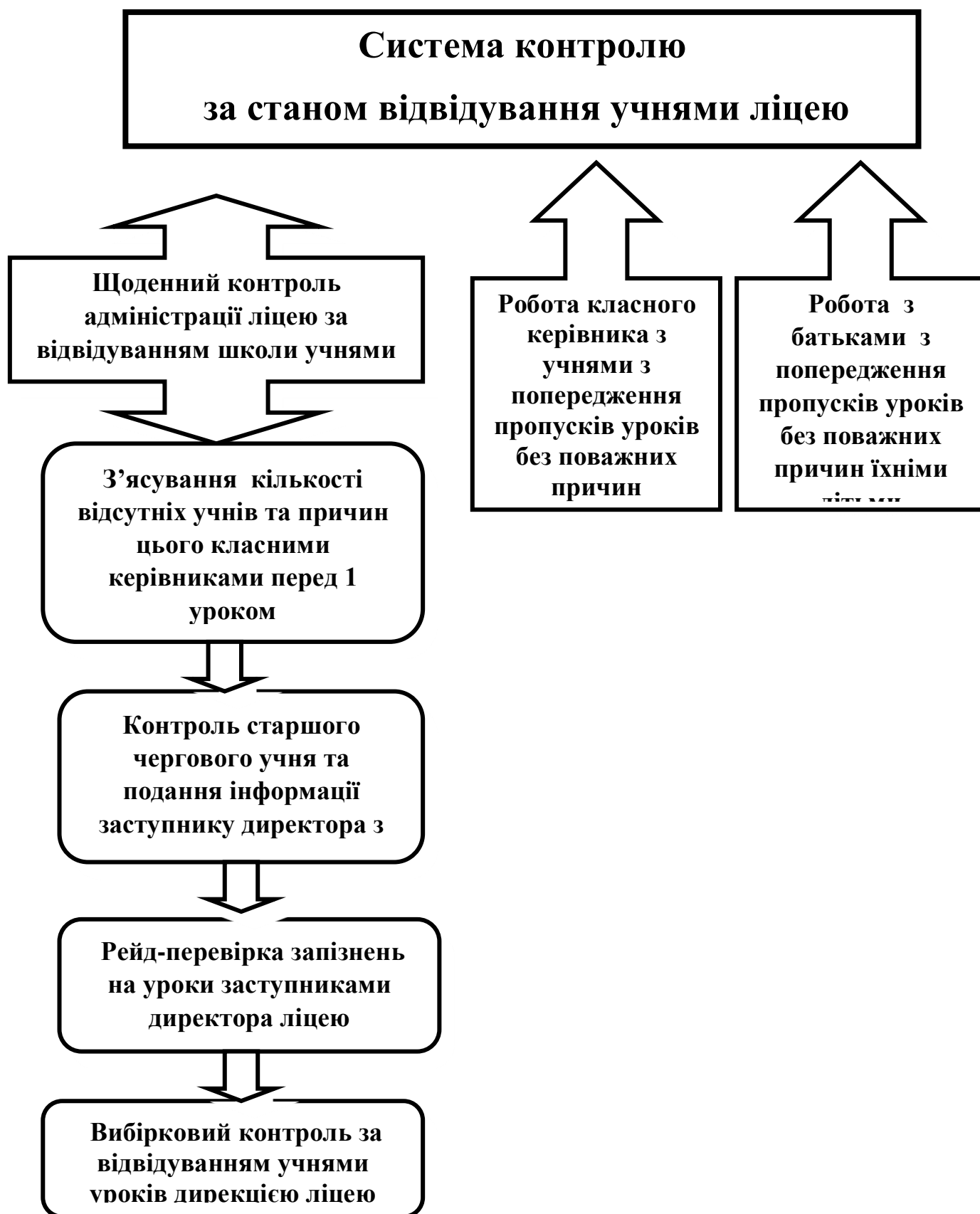

ДОДАТОК Е

Основні напрями виховної роботи Городищенського ліцею

ДОДАТОК Ж

[Методичні матеріали ліцею; власні доробки].